ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak"
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տէլէֆօն № 67.

Театръ „МОДЕРНЪ"
Михайловскій пр., № 91.
Послѣдняя сенсаціонная новость всего міра.
Единственный всемірно-извѣстный интернаціональный
Чемпіонатъ Дамской борьбы.
Состоящій изъ 12 дамъ борцовъ разныхъ національностей.
АНОНСЪ: Сегодня 1-ый дебютъ въ борьбѣ всемірно-извѣстнаго атлета и борца любимицы повсемѣстной публики КРАСАВИЦЫ М-ль **Фриды Дамбергъ**
Примѣчаніе: М-ль Ф. Дамбергъ приглашена изъ Берлина на большія конкурсныя состязанія дамъ-борцовъ для г. г. Петербурга, Москвы, Харькова, Кіева, Ростова, Баку и Тифлиса. М-ль Ф. Дамбергъ, удостоила получить первый призъ, золотую медаль съ брильянтами, въ Парижѣ на всемірномъ состязаніи дамъ-борцовъ. 12 февр. 1910 г. М-ль Ф. Дамбергъ за удивительную превосходную технику и ловкость во французской борьбѣ, имѣетъ болѣе 60 жетоновъ и медалей, а также получила первые призы на конкурсѣ красоты ТѢЛОСЛОЖЕНІЯ: Парижѣ, Берлинѣ, Лондонѣ, Софіи, Константин., Петербургѣ, Москвѣ, Казанѣ, Одессѣ, Кіевѣ и мн. др. городовъ.
Борьба происходитъ послѣ каждаго сеанса картинъ. Имена борющихся вывѣшивается около кассы.
Цѣны возвышенныя.
Контромарки недѣйствительны.

ԿՈՆԵԱԿ „ԱՐԳՕ" ԸՆԿ.

կ. 330. 10—7

Զգրաշէնի ս. Աւետեաց եկեղեցու ծխական հոգաբարձութիւնը յայտնում է նոյն եկեղեցու ծխականներին, որ այսօր, հինգշաբթի, ամսիս 19-ին, պատարագից յետոյ կատարվելու է գպրոցի բարերար հանգուցեալ

ՏԻԳՐԱՆ ԳԻՒԼՆԱԶԱՐԵԱՆԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԸ.

1—1 Հոգաբարձութիւն

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Այսօր, հինգշաբթի, մայիսի 19-ին

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեկոյթին կը նուագեն ՍԱԶԱՆԴԱՐՆԵՐ.

Հիւրերը՝ ըստ յանձնարարութեան՝ մուտքի համար վճարում են տղամարդիկ 1 րուբ., կանայք 50 կ., ուսանողները 25 կ.

ԱԶԴ.—Հետևեալ Ընտանեկան Երեկոյթը շաբաթ, մայիսի 21-ին: Կը նուագէ սիմֆոնիական երաժշտախումբը. 539. 1—1

„ДЕШЕВО"
ОБОИ
ФАБР. СКЛАДЪ
МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ № 7.
(կ. ե. հ.) ա. 283. 50—21

ՊԻԿՍԱՖՕՆ
ՄԱԶԵՐԻ ԽՆԱՄՔ՝ ՋՐԻԹՈՎ.
Գիտական հիմունքների համաձայն իսկական ամենալաւ միջոց գլխի կաշին եւ մազերը ամրացնելու համար: Մի սրուակը, որ բաւականանում է մի քանի ամիս, արժէ 1 ր. 50 կ.:
Զգուշացէք կեղծիքներից: Իսկական Պիկսափօնը հեղուկ է (ոչ փոշի): Վաճառվում է սրուակների մէջ, որոնք իրանց ներքևի մասի վրա ունեն «Pixavon» բառը: Կան նոյնպէս կեղծիքներ հեղուկ դրութեան մէջ: Դրանք էլ անարժէք են: Իսկական Պիկսափօնի իւրաքանչիւր սրուակը պէտք է ունենայ ֆաբրիկանտ Լինգնէրի Դրէզդէնեան Քիմիական Լաբորատորիայի ֆիրման, կոլոր ևարլէկի վրա:
(M.136636/136651) 266. 1—1

ԲԺԻՇԿ
Ռ. Ս. ԴԱՒԹԵԱՆՑ
Ներքին եւ ջղային հիւանդութիւնների
Ընդունելութիւնը (ցերեկվայ ժամը 12—1.
ամեն օր (երեկոյեան ժամը 5—7.
Հասցէն՝ Կօչուբէեվսկայա փող. № 22.
Ելիզավէտինսկայա փողոցից՝ № 44 տան անկիւն.
(ե. հ. կ.) ա. 213. 100—21

ԵՐԱԺՇՏԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔ

II

Կովկասահայերը մի ժամանակ շատ գրաւված էին պոլսական երգերով.

Դա վաթսունական և եօթանասնական թւականներին էր.

Ազգային սահմանադրութիւն ստանալուց յետոյ Կ. Պոլսի հայութիւնը մի առանձին ոգևորութեան մէջ ընկաւ և յօրինեց բազմաթիւ երգեր, որոնք տարածվեցին թէ Թիւրքիայի գաւառներում և թէ մուտք գործեցին նաև Անդրկովկաս.

Այդ երգերը գրաւիչ էին՝ թէ իրանց բովանդակութեամբ և թէ մշակված եղանակներով, որոնց մէջ գերադասող տարր էին կազմում եւրոպական նուագների նմանութիւնները: «Արիք Հայկազունք», «Ի բիւր ձայնից», «Հայրենեաց սիրով վառված վեհ սրտեր», «Ով ինչ անուշ» և բազմաթիւ ուրիշ երգեր շատ կարճ միջոցում դարձան սովորական երգեր մեր երկրում.

Այդ երգերը ունեցան իրանց ազդեցութիւնները և՛ այն նոր երգերի վրա, որոնք յօրինվում էին մեր երկրում. Մենք չենք խօսում այն ազդեցութեան մասին, որ ունէին մեր երգերի վրա և ընդհանուր եւրոպական, մասամբ և ռուսական երգերը.

Պոլսական երգերի ազդեցութիւնը թուլացաւ եօթանասնական թւականների երկրորդ կէսին և սկսվեց կովկասահայ ժողովրդական երգերի ազդեցութիւնը՝ նախ աշուղական (Ջիւանի և ուրիշներ) և ապա բուն ժողովրդի բերանից վերցված երգերի միջոցով.

Այնուհետև սկսեցին հրապարակ ելնել հայդուկական երգը զանազան արտայայտութիւններով և սիրային տաղը հարաւային գեղմունքներով.

Իսկ վերջին տարիներում նկատվում է հիասթափութիւն մեր հասարակութեան մէջ հին երգասացութեան վերաբերմամբ, և եղած երգերը թւում են մաշված և խունացած. Մինչդեռ երգի պահանջը առաջվայ պէս գոյութիւն ունի հասարակութեան մէջ, որը կարիք է զգում նոր, աւելի նուրբ և վայելուչ երգեցողութեան, որը բաւարարութիւն տար հոգեկան և գեղագիտական պահանջներին.

Պէտք է նկատել, որ առաջվայ ժամանակներում խօրային երգեցողութիւն քառաձայն դասաւորութեամբ գոյութիւն չունէր մեզանում. Եւ երբ նա սկսեց 80-ական թւականների ընթացքում իր առաջին փորձերն անել մեզանում, հանդիպեց խոչընդոտների և երբեմն վճռական արգելքների.

Այժմ կարծես այլ ևս վիճելի չէ համարվում խօրային երգեցողութեան կարևորութիւնը և անհրաժեշտութիւնը մեզանում. Բայց գործի կազմակերպութիւնը դեռ շատ և շատ թերութիւններ ունի, որոնք պէտք է վերացվեն, որպէսզի խօրային երգեցողութիւնը դրվի կանոնաւոր զարգացման շաւղի վրա.

Կարևոր են ջանքեր և մի շարք միջոցներ գործի աջող իրականացման համար.

Մենք կը յայտնենք այդ առիթով մեր խորհրդածութիւնները.

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգից հեռագրում են «Баку» թերթին.

[illegible] լով «Մշակ» լրագրին, ապացուցանում է, որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան համար աշխարհական կանդիդատ ընտրելը ապօրէն է և առիթ կը տայ նրա չը հաստատելուն. Անուանելով «Մշակը» կադէտական օրգան, «Новое Время»-ն ասում է, որ «Մշակը» վաղուց փափայում էր միտք՝ միացնել խմբագրութիւնը հեռախօսով պատրիարքի դիւանատան հետ, որպէսզի ուղղութիւն տայ դէպքերին. Լրագիրը յանձնարարում է կաթողիկոս ընտրել Կարապետ եպիսկոպոս Տէր-Մկրտչեանին.

(Հեռագրով)

Մոսկվա, 18 մայիսի, 9 ժ. 48 ր. առ.

Մոսկվայի քաղաքապետ գեն.-մայոր Րէյնբոտին դատարանը վճռեց դատապարտել մի տարով կալանաւորական տանը նստելուն, զրկել բոլոր իրաւունքներից, արձակել պաշտօնից և գանձել նրանից 27,329 րուբլի.

Էմմանուէլ ք. Նազարեան

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

17 մայիսի

Մոսկվա.—Ցերեկվայ ժամը 3-ին սենատը կարդաց իր դատավճիռը Րէյնբոտի և Կորոտկիի գործի առիթով. Սենատը յանցաւոր գտաւ Րէյնբոտին իշխանութիւնը ի չարը գործ դնելու, Մոսկվայից Պրոմակովին և Զերնեատինին աքսորելու կարգադրութեան, Բրիւկովի ներկայացրած 5,000 րուբլին իւրացնելու, արտիստական կլուբից և միւսներից դրամաշորթելու մէջ, և Կորոտկիին՝ կլուբներից փողեր կորզելու մէջ, և դատապարտեց երկուսին էլ բոլոր առանձին իրաւունքներից և արտօնութիւններից զրկման և յանձնեց մի տարով պատժիչ բաժանմունքին. Ընդ սմին սենատը որոշեց միջնորդել Կայսրի առաջ՝ փոխելու յիշեալ պատիժը՝ պաշտօնանկ անելով երկուսին էլ բոլոր հետևանքներով. Սենատը բացի դրանից որոշեց Րէյնբոտից առնել 27,565 ր., Կորոտկիից՝ 7,900 ր. և յանձնել փողերը Մոսկվայի զէմստվային նահանգական վարչութեանը. Դատական ծախքերը դրվեցին դատապարտեալների վրա. Րէյնբոտի ներկայացրած 24,658 րուբլին գրվեց մուտք պետական գանձարանին. Մալէննիկովայի քաղաքացիական 500 րուբլի պահանջին բաւարարութիւն տրվեց. Րէյնբոտը և Կորոտկին ազատ թողնվեցին այն գրաւականի քանակով, որպիսին ներկայացրել էին մինչև դատը.

Պետերբուրգ.—Օգինսկիի գործը. Կարդացված փաստաթղթերից պարզվեց, որ Վլադիմիր Վօնլեարլեարսկիի ստացուածքային դրութիւնը յանցանքը գործվելու րօպէին վատ էր. Էկսպերտները հաստատեցին նախնական եզրակացութիւնը՝ թէ իշխան Բօղդան Օգինսկիի ստորագրութիւնը կտակի վրա կեղծ է.

Իրկուտսկ.—Եկաւ զինւորական մինիստրը.

Նիժնի-Նովգորոդ.—Հանգուցեալ Կիսելևվան աւելի քան 150,000 րուբլի կտակեց կրթական և բարեգործական մասնաւորապէս՝ 40,000, Պետրովսկի ճեմարանին 30,000, կանանց բժշկական բարձր դասընթացքների զարգացման համար 25,000 րուբլի.

Լոնդոն.—Լորդերի պալատը միաձայն ընդունեց պարլամենտական օրինագիծը.

Բերլին.—Վոլֆի գործակալութիւնը, հերքելով երկրագործութեան մինիստր Շորլեմէրի հրաժարականի լուրը, հաղորդում է, որ մինիստր նախագահի և երկրագործութեան մինիստրի միջև կարծիքների լիակատար համակերպութիւն է տիրում Արևելեան Պրուսիայի գաղթականութեան քաղաքականութեան վերաբերութեամբ.

Րէյխստագը երրորդ ընթերցումով ընդունեց պետական ապահովագրութեան օրէնքը.

Լրագիրները հաղորդում են, որ գերմանական կառավարութիւնը ցանկութիւն է յայտնել ուսումնասիրել միջնորդ դատարանի ամերիկական նախագիծը և պատրաստ է քննել այն.

Վիէննա.—Կայսրի առողջութիւնը բարելաւվում է. Ստամոքսի կատարրը և խռխռոցը անցել են, հազը պակասել է, քունը հանգիստ է, ձայնը հնչում է ազատ.

Պարիզ.—Կրիւպպին յայտնեց, թէ ինքը մասնակցութիւն չունի Էլմօկրիի յայտարարութեան հրատարակութեան մէջ.

Լիվէրպուլ.—Նաւաստիների գործադուլը կը սկսվի մայիսի 19-ից.

Սան-Ֆրանցիսկօ.—Այրվեց ամարային Զուրս զուարճատեղին. Կան մարդկային զոհեր.

Մէսսինա.—Արքեպիսկոպոսի պալատից յափշտակել են մի քանի միլիօն լիր արժեցող եկեղեցական թանգագին անօթներ. Յափշտակված իրերի թւումն է մի ոսկեթել գոհարազարդ շուրջառ՝ 100,000 լիրա արժողութեան. Նրա պատմական գինն է—երեք միլիօն լիրա.

Նիցցա.—Օդագնաց Բոմօնը ստացաւ 100,000 ֆրանկ մրցանակը.

Սօֆիա.—Լրագիրների տեղեկութիւնների համաձայն, հրացանաձգութիւնը սահմանագլխին առաւօտեան վերսկսվել է. Զինւորական մինիստրը հերքում է այդ տեղեկութիւնը.

Բուլգարական և թիւրքական սահմանային պահակատեղերի օֆիցէրները խորհրդակցեցին երէկ սահմանային միջադէպը քննելու հարցի առիթով.

Վաշինգտոն.—Գերմանիայի վերաբերմունքը դէպի միջազգային միջնորդ դատարանի հարցը առաջ բերեց խորին գոհունակութեան զգացմունք. Յոյս կայ, որ միջազգային խաղաղութեան բանակցութիւնների մէջ կարելի է նախատեսել խոշոր աջողութիւն.

Շտուտգարդտ.—Կայծակը կարկտի հետ մեծ աւերումներ գործեց շրջակայքում. Բաղէնում հեղեղը քշել է ջրաղացվել են.

Պէկին.—Չինական մամուլը դատապարտում է կառավարութեանը Խուբէյ և Խունան ազգաբնակութեան գժգոհութեան դէմ միջոցներ ձեռք չառնելու համար. Կառավարութեանը մեղադրում են հակասահմանադրականութեան մէջ. ասում են, որ աւելի լաւ է խլել բոլոր լիբէրալ օրէնքները, քան թագնվել սահմանադրութեան անուան տակ.

Պօստային գործը չինական մաքսատներից յանձնվում է ճան. հաղ. մինիստրութեանը.

Մանջուրիայի փոխարքան $2^1/_2$ միլիօն լան ստացաւ արդիւնաբերութիւնը զարգացնելու համար. Հրաւիրվում է օտարազգի մասնագէտ խորհրդատու.

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՉԵՐՆՈԳՈՐԻԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

17 մայիսի

Կ. Պոլիս.—Պալատ. Ռուսաց նօտայի առիթով ուղղված հարցապնդմանը արտաքին գործերի մինիստրը ասում է. «Ռուսաց կառավարութեան դիմումի տարօրինակ և անպաշտօնական ձևը թողեց ճնշող տպաւորութիւն, սակայն ռուսաց դեսպանի խաղաղասէր տոնը ցրեց բոլոր երկիւղները». Մինիստրը յոյս ունի, որ նրա դեկլարացիան կը հանգստացնէ բոլոր մտքերը. Չերնոգորիայից հարկ չը կայ վախենալու. Թիւրքիան նուաճողական նպատակներ չէ տածում.

Մեծ վէզիրը մատնանշում է, որ ընդհարումները սահմանագլխին միանգամայն հնարաւոր են. դա երկիւղ չէ ազդում. ռուսաց կառավարութիւնը ապացուցեց իր բարեկամասիրութիւնը՝ տալով Չերնոգորիայի խելամտութեան խորհուրդներ.

Պալատը 135 ձայնով ընդդէմ 48-ի կառավարութեանը վստահութիւն յայտնեց.

Կառավարութեան և օպպօզիցիայի կողմնակիցները Րիֆատ փաշայի դեկլարացիան բաւարար ճանաչեցին.

Չերնոգորական դեսպանը բանակցութիւններ սկսեց Բ. Դրան հետ թիւրիմացութիւնները հարթելու մասին.

Ցէտինիէ.—Թագաւորն այցելեց ռուսաց դեսպան Արսենևվին և մնաց մի ժամ.

[illegible]

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՆԵՐ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

[illegible]

(«Բիւզանդիոն»)

ԼՈՒՐԵՐ ԹՈՒՐՔԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔԻՑ

[illegible]

Ոսկանեանի կարգադրութեան համար որոշում էր տուած, բայց իր այս կարգադրութիւնը չէր հաղորդած շրջաբերականով։ Այս անգամ յիշեալին խսլամանալու մտադրութիւնն հասկցնելով՝ շրջաբերականով զեկուցում եղաւ և յիշուեցաւ իր բարոյական և հոգևոր պաշտօնին դէմ արարքները, որոնք պատճառ եղած էին իր կարգադրութեան։ Միւս կողմէ՝ Տաճատ Ոսկանեան զանազան գրերով պատրիարքարան դիմած և բողոքած է, թէ առանց զինքը լսելու և դատելու՝ ինչպէս մէկուն-միւսին պահանջման վրայ դատապարտած են զինքը։ Հետևաբար՝ բողոքելով արդար որոշում մը պահանջեր է։

◆ Ալաշկերտէ կը գրեն պատրիարքարան, թէ մինչև հիմա հարստահարիչներու մասին կառավարութեան եղած հարիւրաւոր բողոքներէն ոչ մէն նկատի առնուած է, և գրաւուած կալուածները կը մնան գրաւողներուն մօտ։ Մարտ 27-ին Ալաշկերտէ ժամ մը հեռու գտնուող Օսման-աղայի ջաղացքին մօտ, ի ներկայութեան քանի մը անհատներու, առաւօտեան ժամը 2-ին սպաննուած է Հայկակ Զարգարեան անուն պատանին, որուն սպաննիչները Փասայի գոմերէն, Ազրայէլ գիւղերէն կանցնին և կը հասնին Գեօմբէկ գիւղը։ Հետապնդող ոստիկանները գործնականապէս կը համոզուին, թէ վերջին գիւղը հասած են ոճրագործները։ Նախապէս եղած կարգախօսի մը համաձայն, այդ գիւղին մէջ գիւղացիներուն կողմէ պաշտպանուած և պահուած են, հակառակ անոր որ խնդիրը ժամեր առաջ կառավարութեան տեղեկագրուած է։

(«Բիւզանդիոն»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, մայիսի 17-ին, տեղի ունեցաւ Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան ընդհանուր ժողովը, որը նուիրված էր յատկապէս զեկուցումների ընթերցանութեան։

Ա. Քալանթար զեկուցեց կենդանաբուծական բիւրոյի գործունէութեան մասին, ցոյց տալով թէ ինչ խնդիրներ է յարուցել մի տարվայ ընթացքում և ինչպէս է մշակել ու առաջ տարել նրանց։ Բիւրօն ունեցել է տասն նիստ և կազմակերպել է մի քանի գործեր՝ վերաբերեալ կենդանաբուծութեան և կաթնատնտեսութեան զարգացման։

Ա. Թամամշեան իր զեկուցման մէջ ծանօթացրեց հանդիսականներին այն գեղեցիկ փորձերի հետ, որ մասնագէտները արել են Վորոնցովկա գիւղում կենդանիների խնամատարութիւնը բարւոքելու գործում։ [illegible] մասն ծրագիր՝ զարգացնելու կենդաբուծութիւնը և կաթնատնտեսութիւնը մեր երկրում։ Ժողովը ընդունեց առաջարկը։

Այնուհետև Ե. Կանչեր կարդաց մի մանրամասն զեկուցում կօօպերացիաների մասին, որի մէջ կային տեղեկութիւններ թէ ընդհանրապէս պետութեան բոլոր մասերի և թէ յատկապէս Կովկասի ընկերակցական կազմակերպութիւնների մասին։

Ժողովը որոշեց յանձնել խնդրի վերջնական մշակութիւնը յատուկ յանձնաժողովի։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՐՑԸ*)

Կովկասը ոսկէ յատակ է, որը սակայն ցայսօր ուսումնասիրված չէ, հետևաբար թէ տեղական ազգաբնակութիւնը և թէ գանձարանը չեն կարող օգտվել նրանից։ Պատահաբար երկիրը մտնող հետախոյզները գտնում են բնական հարստութիւններ աւելի այն դէպքերում, երբ այս կամ այն հողաբաժինը գտնվում է մասնաւոր օտարերկրացի մարդկանց ձեռքում։ Ուսումնասիրված չեն նաև տեղական հիւանդութիւնները։ Կովկասեան դողերոցքից տառապում են ոչ միայն տեղացիները, այլ և զօրքերն ու ռուս գաղթականները։ Ինչ կը վերաբերի կովկասեան ապագայ բարձրագոյն դըպրոցի տիպին, երկիրը այն աստիճան բազմակողմանի է, այնչափ մեծ է դպրոցական հաստատութիւնների կարիքը 10 միլիոնից աւելի ազգաբնակութեան համար, որ անհրաժեշտ է Կովկասի համար և՛ համալսարան, և՛ պօլիտեխնիկական ինստիտուտ։ Չը յիշատակելով, թէ որպիսի դժուարութեամբ է գանձարանը ընդառաջում նոր ծախքերին, պէտք է նկատել, որ տեղական հասարակութեան միջոցներով միայն դժուար է բարձրագոյն դպրոցի պահպանմանը նպաստել։ Ներկայ հարցի համար կազմված գլխաւոր կոմիտէն, որը կից է Կովկասի Փոխարքային, յայտնեց իր դրական կարծիքը համալսարանի բացման նկատմամբ, որը կունենայ տեխնիկական բաժանմունքներ, այն է՝ քիմիական, մեխանիկական և գիւղատնտեսական, այն պայմանով սակայն, որպէս զի առաջին հերթին դրված լինեն ֆիզիկօ-մաթեմատիկական և իրաւաբանական ֆակուլտէտների (վերջինս տնտեսագիտական բաժանմունքով) բացման հարցերը, իսկ ապա հերթական դարձվեն վերոյիշեալ տեխնիկական բաժանմունքները։

Գլխաւոր կոմիտէն չը կանգնեց բժշկական ֆակուլտէտի հիմնաւորման վրա այն պատճառով միայն, որ այդ ֆակուլտէտի սկզբնական հիմնումը և նրա պահպանումը թանգ կարժենար և տեղական ազգաբնակութեան ոյժերից վեր կը լինէր։

Գլխաւոր կոմիտէի անդամներին ուղարկվեց տպագրված մի գրութիւն ուսումնարանական յանձնախմբի նախագահի և կովկասեան դպրոցական շրջանի հոգաբարձու Ն. Ռուդոլֆի կողմից, գրված մարտի 3-ից, ընդ № 2։

Կազանի համալսարանի պրոֆ. Գօլօվինի կազմած նախահաշուից, որը բերված է վերոյիշեալ գրութեան մէջ, երևում է, որ նախնական սահմանումը և շէնքի կառուցումը կովկասեան ապագայ համալսարանի համար, ֆիզիկօ-մաթեմատիկական ֆակուլտէտով, գիւղատնտեսական բաժանմունքով և իրաւաբանական ֆակուլտէտով, կը պահանջէ միայն 824,000 ր., մինչդեռ այն նուիրատուութիւնները, որոնք հանգանակվում են Թիֆլիսի և գլխաւոր կոմիտէի միջոցով, հաշւի չառնելով հողաբաժինը, հաւասարվում են 866,500 ր. գումարի։

Միևնոյն ֆակուլտէտների ամենամեայ պահպանութիւնը, հաշւած նաև պրոֆեսորների աւելացված ռոճիկները, միևնոյն տեղեկագրի մէջ որոշված են 217 հազար [illegible] ջովին կը ծածկվի դասախօսութիւնների վճարներից, քաղաքների և նաւթարդիւնաբերողների տեղական նպաստներով և այն գումարով, որ կը ստացվի կովկասեան թոշակները վերացնելուց։ Պետական գանձարան և զեմստվօյի յաւելեալ վճարումը կը պահանջվի հաւանօրէն սոսկ բժշկական ֆակուլտէտի բացման դէպքում։ Բայց այստեղ էլ պէտք է ուշադրութեան առնել, որ այդ ֆակուլտէտում կուսանեն ոչ պակաս քան 1000 ուսանողներ, եթէ Սիբիրի աւելի սակաւ ազգաբնակութիւնը բժշկական ֆակուլտէտին տալիս է աւելի քան 700 ուսանողներ և ազատ ունկնդիրներ։

Հետևաբար, այդ ֆակուլտէտի պահպանման ծախքերի մի մասը կը գնայ մօտ 200 հազար րուբլի, որոնք կը գնան դասախօսութիւններ լսելու իրաւունքի համար։ Իսկ զեմստվօյի և պետական գանձատան վճարումը ամեն տարի կարտայայտվի ոչ պակաս 200 հազար րուբլու մէջ, այսինքն՝ աւելի քիչ, քան ստանում են Ռուսաստանի մնացած բարձր կրթական հաստատութիւնները։

Այս ամենի հիման վրա, իշխ. Թումանեանը յոյս ունի, որ Թիֆլիսում բարձր կրթական հաստատութիւններ բանալու հարցը խորհրդակցութիւնը կը դնէ առաջին հերթին, անկախ միւս քաղաքների միջնորդութիւնից։

Ա. Խատիսեան.—«Իբրև Թիֆլիս քաղաքի ներկայացուցիչ, ես եռանդով պաշտպանում եմ Թիֆլիսի հասարակական ինքնավարութեան յարուցած միջնորդութիւնը Թիֆլիսում օր առաջ համալսարան բանալու մասին։ Ես չափազանց անհրաժեշտ եմ գտնում կովկասեան համալսարանի բացումը ոչ միայն Կովկասի կուլտուրայի զարգացման, բարձր կրթութեան տէր անձերի ամբողջ շարքեր ստեղծելու և երկրի կուսական հարստութիւնները կեանքի կոչելու համար, այլև համապետական շահերի տեսակէտից, որովհետև ամեն մի րուբլին, որ կը ծախսվի Թիֆլիսում գիտութեան բարձր տնկարանի վրա, պետական գանձարանին հարիւրապատիկը կը տայ։ Ես այսօրվայ օրը համարում եմ պատմական տարեթիւ մեր երկրում բարձր դպրոց հիմնելու գործում, որովհետև այսօր առաջին անգամն է, որ լրջօրէն բէալ հողի վրա է դրվում կովկասեան համալսարանի հարցը, ուստի և ես անհրաժեշտ եմ գտնում ասել որոշակի ու պարզ այն ամենը, ինչ որ ինձ հետ միասին կասէր կովկասեան հանուր ազգաբնակութիւնը. որ աստիճան այդ հարցում միատեսակ են մտածում կովկասեան բոլոր քաղաքները և մեր երկրի կուլտուրական զարգացման բարեկամները։

«Ես կը կամենայի ընդգծել հարցի երկրորդ կողմը, համաձայն Թիֆլիսի դումայի ինձ վրա դրած յանձնարարութեան։ Ամենից առաջ, ես կը կամենայի յայտնել, որ Թիֆլիսի համալսարանի մասին միջնորդում է ոչ միայն Թիֆլիս քաղաքը, այլ է Կովկասի մնացած բոլոր խոշոր կենտրոնները՝ Բագուն, Բաթումը, Քութայիսը, Երևանը և ուրիշ շատ մանր քաղաքներ, որոնք իրանց սուղ բիւջէներից նպաստ են յատկացրել ապագայ համալսարանին։

«Մեր առաջն է 12 միլիոն ազգաբնակութիւն ունեցող բովանդակ երկրի կարիքն ու վառ ցանկութիւնը։ Այդ կարիքը ստեղծվել է դեռ 32 տարի սրանից առաջ։ Դումայի առաջին միջնորդութիւնը յարուցվեց 1880 թւին. այն ժամանակից աւելի քան 50 որոշումներ, որոնք ընդգծում են Թիֆլիսում բարձր կրթական հաստատութիւն բանալու անհրաժեշտութիւնը, են կայացրել դումաները, համագումարները և զանազան հաստատութիւնների ու կրթական ընկերութիւնների խորհրդակցութիւնները։ Հասել է, վերջապէս, այն օրը, երբ հարցը պէտք է շարժել մեռած կէտից։ Եւ ես եռանդով [illegible] ների բարձր ներկայացուցիչների պատկառելի ժողովի առաջ այն մասին, որպէսզի վաղուց հասունացած կարծիքը բաւարարութիւն ստանայ անկախ Ռուսաստանի միւս քաղաքների և շրջանների շահերից։ Այս առաջին բանն է, որ ես խնդրում եմ Կովկասի բոլոր քաղաքների անունից։

«Երկրորդ հանգամանքը կայանում է գործի նիւթական կողմի մէջ. մինչև օրս Թիֆլիսում բարձր կրթական հաստատութեան իրականացման գլխաւոր արգելառիթ առաջադրվում էին համապետական աշխարհահայեացքներ այժմ, ըստ երևոյթին, դրանք վերացվել են, երբ հարցը առաջարկված է ներկայ ժողովի քննութեան։ Մնում է նիւթական կողմը։ Թիֆլիսի քաղաքային դուման կը կամենար իմանալ, թէ ինչպիսի նիւթական զոհողութիւն է հարկաւոր երկրի ազգաբնակութեան կողմից, որպէսզի ֆինանսական կողմը ապահովված համարվի։ Ես շատ կը խնդրէի ֆինանսների մինիստրի պարոն օգնականին՝ լուսաբանել հարցի այդ կողմը. այն ժամանակ ազգաբնակութիւնը կը գիտենայ պահանջվող նուէրների ճշգրիտ քանակը։ Ես երէկ ստացայ Թիֆլիսի վաճառականութեան աւագ Միլովի հեռագիրը, որով նա հաղորդում է, թէ վաճառականութիւնը նուիրեց «առայժմ» 25,000 րուբլի։ Այդ «առայժմը» ցայտուն կերպով ցոյց է տալիս, որ երկիրը չը գիտէ, թէ որքան նա պէտք է տայ, որպէսզի խնդրի ֆինանսական կողմը լուծված լինի։ Այդ թւանշանին սպասում է երկիրը։

«Երրորդ հանգամանքը, վերին աստիճան կարևոր, կայանում է նրանում, որ պէտք է հարցին տրվի պարզ ու ճիշդ ուղղութիւն։ Վեց տարի առաջ Ա. Մանթաշեանից ընդունեցին 700,000 րուբլի, և հարցը խեղդվեց, նուիրաբերութիւնների հոսանքը դադարեց։ Հազիւ 2—3 ամիս առաջ հարցը նորից յարուցվեց, և ահա ստացվեց Շաւլինեանից 50,000 ր. նուէր, Թիֆլիսի վաճառականութիւնից՝ 25,000 ր.։ Ինձ հնարաւորութիւն տուէք վերադառնալ Թիֆլիս ուրախ համբաւով, և նոր նուէրների հոսանքը կը տայ այն, ինչ որ այժմ պակասում է։ Բաւական է հաւատ լինի՝ թէ համալսարանը մօտիկ ապագայի գործ է, և նուիրատուութիւնները ինքնին կը թափվին ամեն կողմից։

«Ահա իմ երեք կէտերը։ Հարցի մանրամասնութիւնները, տեղեկութիւնները ֆինանսների մասին, մեր ցանկութիւնները բարձր կրթական հաստատութեան տիպի մասին, բոլորը պարզված է մինիստրութեան և Թիֆլիսի դումայի հրատարակած տպագրված նիւթերում։ Ահա այն ամենը, ինչ որ ես կամենում էի ասել Թիֆլիս քաղաքի կողմից ի լրումն այն նիւթի, որ Կովկասի Փոխարքան բարեհաճել է ներկայացնել ներկայ ժողովին։ Իսկ եթէ ժողովի պարոնայք անդամները կը կամենան բացատրութիւններ լսել առանձին հարցերի նկատմամբ, ես և իշխան Թումանեանը ամբողջովին պատրաստ ենք յայտնել մեր գիտեցածը»։

Թիֆլիսի ներկայացուցիչների ճառերը և ներկայացրած նիւթերը առաջ բերին բուռն վիճաբանութիւններ, որոնք տևեցին 3 ժամ։ Խօսեցին խորհրդակցութեանը մասնակցող համարեա բոլոր անդամները, ըստ որում բոլոր հռետորները գտնում էին, թէ Կովկասում, մասնաւորապէս Թիֆլիսում, զգացվում է բարձր կրթական հաստատութեան ուժեղ կարիք, մեծամասնութիւնը կոմնակից էր ֆիզիկօ-մաթեմատիկական և բժշկական ֆակուլտէտները բանալուն, ըստ որում ցանկութիւն յայտնվեց, որպէսզի տեղական նուէրները գործադրվեն գլխաւորապէս շինութեան կառուցման և յիշեալ ֆակուլտէտների սկզբնական կահաւորման վրա, այնպէս որ պետական գանձարանը [illegible]ցուցիչ ոչինչ չը տայ։ Իսկ ինչ վերաբերում [illegible] գտնելու հարցին, այդ հարցը մնաց ակախ։

Խորհրդակցութեան մէջ քննվող հարցերը քուէարկութեան չենթարկվեցին և նրանց վերջնական լուծումը յետաձգվեց մինչև միւս քաղաքների բոլոր միջնորդութիւնների քննութիւնը։

Խորհրդակցութեան մօտակայ նիստը կը կայանայ մայիսի 15-ին։

Նիստը փակվեց գիշերվայ ժամը 12-ին։

*) Տես «Մշակ» № 104.

ՈՐՏԵՂ ՊԷՏՔ Է ՀԻՄՆԵԼ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԸ

II*)

Այդ դպրոցը պէտք է յարմարեցնել տեղական հանգամանքներին և պայմաններին մեծ ուշադրութիւն դարձնելով զուտ երկրագործութեանը և այգեգործութեանը։ Խօսք չունենք փառաբանելու Ժամհարեանների այդ գործը։ Նրանք եթէ այդ դպրոցը հիմնեն Ղարաբաղում, նրա ստեղծագործութեան մի նոր դարագլուխը կը բանեն, կը փրկեն այդ մարդկանց զանազան ծանր փորձութիւններից, դառնութիւննե-

*) Տես «Մշակ» № 104.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԸ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

[illegible]

զգացումների զարգացումն, ձեռքերի և աչքերի վարժութիւն այն ամենի հետ, որպէս զի դրանք կարողանան ծառայել նրա հոգուն, կատարել նրա հրամանները։ Ահա թէ ինչի՛ վրա պէտք է դարձնել գլխաւորապէս ուշադրութիւն դաստիարակման մէջ։

Գլուխն ու ձեռքը, սիրտն ու կամքը պիտի ընդունակ լինեն լուծելու կեանքի լուրջ խնդիրները. ահա այն մեծ պահանջը, որ կեանքը դրել է դպրոցի առաջ։ Ոչ մի բան չէ կարող այն աստիճան բարձրացնել մարդու արժանաւորութիւնը, որքան ոյժերի զարգացումը. չը կայ աւելի մեծ ուրախութիւն, քան կարողանալ մի բան շինել։ Մեր ժամանակը չափազանց մեծ ձգտում ցոյց տուեց արուեստի նիւթականին, և արդիւնաբերութեան զարգացման համար զոհեց էստետիկայի կուլտուրան։ Մեքենան, մուտք գործելով արտադրութեան մէջ, խորտակեց ձեռարուեստը. բայց գեղարուեստը բացառութիւն է կազմում այդ ընդհանուր օրէնքից. նա կայ և մնալու է ընդմիշտ, ունի իր հարուստ պատմական անցեալը, ունի ներկան, ունենալու է և ապագան։ Ժամանակակից կրթական գործի մէջ կարմիր գծով անցնում է շտապողականութիւնը, փոխանակ յարատև օգտակարութեան, էստետիքական և ֆիզիքական զարգացման։ Վերջին տարիներս գործնական էտիկայի հիմունքները մտածող տարրը եկել է այն եզրակացութեան, թէ կրթութեան նպատակը պիտի լինի բազմակողմանի զարգացնել մարդու բոլոր ընդունակութիւնները, որպէսզի անհատը հնարաւորութիւն ունենայ լիակատար կերպով օգտվելու կեանքի բոլոր բարիքներից, թէկուզ նա գտնվի գոյութեան կռւի տարբեր պայմաններում։ Վատ կրթութեան հետևանքն է, որ արհեստի արտադրութեան մէջ բացակայում է ճշմարիտ գեղեցկութիւնը։ Մեր ժամանակը յայտնի է ոչ այնքան յատկութեամբ, որքան քանակութեամբ. և եթէ ուզում ենք հովանաւորել ճշմարիտ արհեստը, պէտք է լաւ հողի վրա դնենք կրթական գործը գեղարուեստի կողմից, որ նա մատչելի դառնայ բոլորին՝ փոխանակ մի քանի ընտրեալների մենաշնորհ լինելու և այն ժամանակ միայն մենք կունենանք հոգով և մարմնով ուժեղ սերունդ, զինված դրական նպատակներով, զարգացած անհատականութեամբ և առողջ դատողութեամբ, որ ծառայելով արուեստին և արդիւնաբերութեանը՝ կը բարձրացնէ նոյնպէս և երկրի տնտեսական ու մտաւոր մակերևոյթը։ Պաշտպան հանդիսանալով օրգանական գործիքների և օրգանական ճարպիկութեան՝ Տիտտը խորհուրդ է տալիս ներդաշնակութիւն պահպանել նոյնպէս և ներքին ոյժերի մէջ, որով նա բնութիւնից օժտված է։ Այդպիսի գեղարուեստական դաստիարակութեան համար նա առաջադրում է հետևեալ նոր մետօդները։

1) Գործնականապէս զարգացնել օրգանական գործօնները՝ ձեռքը, աչքը և միտքը։

2) Որոշ ժամանակում տեողական վարժութիւնների կործադրումը, որպէսզի կարելի լինի մի կողմից ուղղել մկանների որոշ վարժութիւններ, միւս կողմից հասնել ճարպիկութեան, հաւասարակշռութեան և գեղեցկութեան։

3) Կաւի, փայտի զանազան աշխատանքներ, որ հնարաւոր է դարձնում շուտ և վարժ արտադրել մի բան։

4) Շրջապատող երևոյթների պարզ ու խոր ըմբռնման համար կատարել հետևեալ վարժութիւնները, երբ երևոյթների պատկերացումը պարզ են. ստեղծագործական հայեացքներ զանազան նիւթերի վերաբերեալ։

5) Բացի ձեռքով ու մտքով նկարելուց, պէտք է նկարչութեան մէջ մտցնել և փոփոխութիւն, որը և կազմում է Տիտտի մետօդի գլխաւոր տարբերութիւնը։ Աշակերտները նախ պիտի պարապեն գծագրութեամբ, ամեն մի ձևը նախ պիտի գծեն թղթի վրա, յետոյ կաւից ծեփեն, փայտից փորեն։ Այսպիսի ճանապարհով առաջ է գալիս բնախօսական ներդաշնակութիւն վարժութիւնների մէջ։ Երբ գծագրված է թղթի վրա, այնուհետև կաւից կամ փայտից վարժութիւն անելով զարգանում է օրիգինալութիւն, ձգտում դէպի ստեղծագործութիւն։ Այսպիսի աշխատանքը փոփոխվում է կամ իւրաքանչիւր ժամում, կամ նախ պէտք է վերջացնել մի որոշ աշխատանք, յետոյ անցնել միւսին. այս մետօդը նպաստում է երեխայի հաստատակամութեանը, պատրաստում է նրա մէջ տոկունութեան սովոր և զարմանալի կերպով գրգռում է աշակերտների մէջ սէր դէպի աշխատանքը և ցոյց է տալիս, թէ աշակերտը ինչքա՛ն է աւելի ընդունակ։ Բացառութիւններ չը պէտք է լինեն ոչ ոքի համար, աշխատանքի սկզբներում բոլորը պիտի սովորեն աշխատել զանազան նիւթերի վրա։ Ձեռքի սկզբնական զարգացումը ամեն մի արհեստական աշխատանքից առաջ պիտի լինի։ Գեղարուեստագէտները և վարպետները պնդում են, որ նախ քան գործիքներով աշխատելը՝ պէտք է զարգացնել ձեռքի ճարպիկութիւն։ Սկզբից պիտի աշխատել կապ պահպանել բնութեան հետ, դիտելով ու նկարելով նրա երևոյթները, և շնորհիւ բնականից նկարելուն՝ գեղեցկութեան մտապատկերները աշակերտների մէջ լինում են յարատև և օրգանական, որը ժամանակով մարդու համար ուրախութեան աղբիւր է, որքան էլ դաժան լինի նրա ճակատագիրը։ Ընդհանուր կապ հաստատելով նկարչութեան և միւս աւանդված առարկաների մէջ՝ զարգանում է մանկան մէջ ձգտում դէպի աշխատանքը, դէպի գործնական աշխարհը, որ այնքան հրամայական է դարձել մեր ինդուստրիական օրերում. նա առաջացնում է սէր դէպի գեղեցիկն ու լաւը, օգնում է խորասուզվել և պարզել մութ ու անբացատրելի երևոյթները և ուղղել միտքը դէպի որոշ նպատակ։

Նկարչութիւնը, որպէս միջոց մտապատկերների արտայայտութեան, ունի և խոշոր

րից, պանդխտութիւնից, ախտաւոր ցաւերից և այլն: Նրանց այդ գործը վսեմ է և պտղալից: Ապագան Ղարաբաղի պատմական երկրի համար կը լինի յոյժ արդիւնաւէտ: Թէև հողը քիչ է, բայց մարդիկ կը սովորեն այդ քչից մեծ արդիւնք դուրս բերել. միթէ խիտ բնակված Եւրոպան հող քիչ չունի, բայց նրանք սովորել են մի դեսեատին տարածութիւնից հազարաւոր օգուտներ վաստակել. նոյնը կը լինի մեզանում և ժողովուրդը չի տառապի սակաւահողութիւնից: Գիւղատնտեսական դպրոցը բանալու տեղը դեռ մնում է անորոշ, թէ որտեղ պիտի բացվի, սակայն մենք ամենայն վստահութեամբ կարող ենք ասել, որ Ժամհարեանները Ղարաբաղը անտես չեն անի, որովհետև ուղիղն նախ պարտաւոր է ծնողներին մխիթարել, ապա եկեղեցուն ու հայրենիքին օգտակար լինել: Այս կանոնը տրված է բոլոր աղօթքների մէջ, այսպէս է դաստիարակվում իւրաքանչիւր քրիստոնեայ:

Ամէն տեղ հայերի ցաւը շատ է, ամէն տեղ հայը աչք ծակող է, այդ պատճառով և նա մատնված է սառնասրտութեան, նրա խնդիրները մնում են անուշադիր: Չը նայելով որ հայերի ցաւը բոլոր ազգերից էլ աւելի է, Ղարաբաղի Թեմի ցաւերն էլ աւելի շատ են, անթիւ: Նախ հողի անչափ և անսահման սակաւութիւնը, երկրորդ՝ գիւղացիների տգիտութիւնը և երրորդ՝ գիւղատնտեսութեան անդրջրհեղեղեան վիճակում գտնվելը: Ղարաբաղը եթէ որևէ կերպով չարթնանայ, կամաց-կամաց կը գաղթեն և երկիրը կը մնայ օտարների ձեռքում: Ցաւալի է, որ եղբարք Ժամհարեանները այս հանգամանքները աչքի առաջ ունենալով գիւղատնտեսական դպրոցի հիմքը կը դնեն Ղարաբաղում և ոչ ուրիշ մի տեղ, որտեղ գուցէ և կարիք էլ չը լինի այդպիսի մի դպրոցի: Օրինակ՝ ինչի՞ նման է Թիֆլիսում կառուցված մի նոր հիւանդանոցը և ինչ նշանակութիւն ունի, երբ այնտեղ կան Միքայէլեան, քաղաքային և այլ շատ մասնաւոր հիւանդանոցներ. իսկ եթէ այդ հիւանդանոցը կառուցված լինէր Խաչէնում կամ Դիզակում (Վարանդան ունի իր հիւանդանոցը), այն ժամանակ հազարաւոր մարդկանց կեանքը փրկված կը լինէր, որոնք մեռնում են տգիտութիւնից՝ պառաւների, գրբացների և դալլաքների ձեռքին: Եւ նրա համար ժողովրդի օրհնանքը և փառաբանութիւնը յաւիտեան կը լինէր:

«Մշակ» լրագրի № 30-ում Շուշու գիտակից հասարակութիւնը խնդրում է, որ դպրոցը հիմնվի Ղարաբաղում և այն լինի Ասկերանից մինչև Խօջալու կայարանի մի յարմարաւոր տեղում: Թող ներվի ինձ այս մասին յայտնել և իմ համեստ կարծիքը:

Նախ՝ գիւղատնտեսական դպրոցը աւելի բարւոք կը լինէր, եթէ կառուցվէր Թալիշ գիւղում, Ժամհարեանների 4000 դեսեատին տարածութիւն ունեցող կալուածքում, բայց դրա անյարմարութիւնը նրանումն է, որ Թալիշը կազմում է Ջրաբերդի վերջին գիւղը, և Դիզակի ժողովուրդը հազիւ 4 օրում կարողանայ ձիով հասնել այնտեղ: Թալիշը գտնվում է Ղարաբաղի մի ծայրում: Երկրորդ անյարմարութիւնը այն է, որ այնտեղի կալուածքը անջրդի է, եղած ջրանցքը պատկանում է Մելիք-Բէգլարեանցներին և հազիւ բաւականութիւն է տալիս «Խանագեահ» կալուածքին:

Երկրորդ՝ շուշեցիների մատնացոյց արած տեղը՝ Ասկերանից մինչև Խօջալու՝ իր անյարմարութիւններն ունի: Ասկերանից մինչև Խօջալու 4 վերստ է: Ճանապարհի երկու կողմերին ընկած գետինը պետական է: Ճանապարհի տակը պատկանում է Սունժինսկի ռուս գիւղացիներին, իսկ վերևը՝ Սունժինսկի հեծելազոր կօզակ գնդին: Չեմ կարծում, որ սրանք որևէ բանով համաձայնվեն այդ հողից մաս տալ կառուցանելու դպրոցը: Հարցը բարձրացվելուց գրագրութիւնը մինչև Պետերբուրգ կը գնայ— այդ խնդիրը Եւլախ-Շուշի երկաթուղու հարցի պէս երկար և ապարդիւն կը ձգձգվի: Այդտեղի կլիման և օդը դարձեալ անյարմար են դպրոցական սաների և նրանց դաստիարակների համար: Այնտեղ բոյն է դրած ջերմախտը և մալարիան: Մայիսից մինչև հոկտեմբեր տօթերի, փոշիների, նաև ճանճերի ձեռքից ազատվել չի լինի: Սրանց վրա աւելացրէք և այս, որ այնտեղ և նրա շրջականերում չը կան սառնորակ աղբիւրներ և ժողովուրդը խմում է գետի ջուր կամ սև ջուր (ղարա-սու), որ ջերմախտի մայրն է: Ձմեռն էլ այնտեղ բնակվելը դժուար է. միթէ չէք ընկել Ասկերանի քամիների ճանկերը: Ձմեռը Ասկերանի քամին անպակաս է. այնպիսի քամիներ են, որ սառցնում են մարդու: Ասկերանը մի նեղ կիրճ է: Աղդամի դաշտավայրի քամիները ժողովելով և քերելով Բօզ-դաղի լեռան և Քեաթուկի բարձրաւանդակի փէշերը՝ գալիս միանում են և անցնում Ասկերանի կիրճով և այնպէս խիստ փչում, որ կարծես խողովակի միջով են փչում: Այդ քամիները հասնում են մինչև անգամ Շուշուն:

Իմ համեստ կարծիքով շատ լաւ կը լինի, եթէ այդ դպրոցը հիմնվի Խանքենդ-աւանում: Խանքենդին Խօջալուից հեռու է հազիւ 12 վերստ և խճուղի ճանապարհով կապված նրա հետ: Խանքենդի յարմարութիւնները գլխաւորապէս կայանում են նրանում, որ ունի բարեխառն օդ ու կլիմա, այստեղ բուսնում են ամէն տեսակ կանաչեղէններ և մրգեղէններ, կարելի է տնկել ամէն տեսակ ծառեր, քամիներ շատ քիչ են լինում, ձմեռը շատ մեղմ և տաք է լինում, այնպէս որ Թիֆլիսի, Բագուի և Անդրկասպեան երկրի բոլոր կրծքի հիւանդութիւն ունեցողներին ուղարկում են այստեղ, և այն հիւանդները, որոնք գալիս են իրանց հիւանդութեան առաջին կամ երկրորդ շրջանում, կատարելապէս առողջանում են, ոչ թէ դեղով, այլ միայն օդով:

Սառնորակ քաղցրահամ ջրերն առատ են, այնպիսի ջրեր են, որոնցից տանում են Բագու հիւանդների համար: Հողը բէկական է, Շահնազարեանցներինը. շրջակայ հողերն էլ բէկական են՝ մի կողմը Աթաբէգեանցներն են, միւս կողմից Թուրք Աբրախանովը, որոնցից կարելի է հող ձեռք բերել փորձադաշտերի համար: Խանքենդին այն առաւելութիւնն ունի, որ մի կողմը Խաչէնն ու Ջրաբերդն են ընկած, իսկ միւս կողմը Վարանդան ու Դիզակը և արևմտեան կողմը Զանգեզուրը: Խանքենդին ընկնում է բոլորի մէջ տեղը: Խանքենդում ոչ մի հիւանդութիւն չը կայ, բացի դըրսից բերածներից և տարափոխիկներից՝ ծաղիկ, դիֆթերիտ և քութէշ:

Հարցը ես պարզաբանում եմ ընդհանրապէս և ոչ յառաջախոսութիւնով, և յոյս ունեմ այս մասին յանձնաժողովը առանձին ուշադրութիւն կը դարձնի: Պ. Ք. Տ.-Ե.

«ՀՈՐԻԶՈՆԻ» ՀԱՅՀՈՅԱՆՔՆԵՐԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալ անգամ («Մշակ» № 103, Մամուլի բաժին) մենք բերինք նմուշներ գրական այն նոր, «վայելուչ» բանակուի, որ վարում է «Հորիզոնը» Լէօի բերանով: Երէկվայ համարում (№ 105) «Հորիզոնը» շարունակում է այդ «վայելուչ» լեզուն և կրկնում է կամ տալիս է հայհոյաբանութեան նոր նմուշներ: «Սպեցիֆիկ ժարգօն», «մշակական ծամածռութիւններ», «գրական բթութիւն», «մտաւոր թշուառութիւն», «գալարվեցին, ուշաթափվեցին», «փողոցային մարդ», «մտքի և գրչի անառակութիւն», «Կրիլովի կապիկ», «մտաւոր անառակութիւն»:

Շարելով այս հայհոյանքները Հ. Առաքելեանի, «Արօրի», Շուարշի, Կալխասի, Արգահատեանի հասցէին, Լէօն կամենում է ցոյց տալ, որ ժուրնալիստների ժողովում սավածխօսվածը հենց դրանց է վերաբերում և ոչ իրան: Ապա նա ձգնում է ապացուցանելու, որ այն խիստ կրիտիկան և դատապարտութիւնը, որին նա ենթարկվեց հայ հասարակութեան գրեթէ բոլոր հոսանքներից իր յայտնի խոստովանութեան մասին, թէ ինքը կեղծել է փաստերը, «մեղանչել է դօկումենտների դէմ», այդ ամէնը հնարել են «Մշակը» և «Արօրը», և, ընդհակառակը, հասարակութիւնը ծափահարել է Լէօին այդպիսի սխրագործութեան համար: Ապա նա կամենում է հաւատացնել, թէ ինքը երբէք չի դիմի պատուի դատարանի, որովհետև ինքը շատ բարձր է. բայց թէ ուրիշները կը համաձայնին իր պէս մարդու հետ պատուի դատարան գնալ—այդ մասին նա խոհեմութեամբ լռում է:

Այն միտքը, որ ինքը նկատվում է մշակականների կողմից դաւաճան Գր. Արծրունու գաղափարներին և ընկեզատ, մերկացումը «Արօրի» կողմից այն փաստի, որ ոչ-մշակականներն ևս հանդիսաւորապէս անուանել են իրան, Լէօին, շանտաժիստ, այդ ամէնը այնքան կատաղեցրել է պարոնին, որ հայհոյելով աջ ու ձախ, դարձնելով «Հորիզոնի» էջերը փողոց՝ նա նոյնիսկ էջմիածնի խեղճ «Արարատին» ևս հանգիստ չէ թողնում, չը նայելով որ դեռ մի քանի օր առաջ «Արարատի» խմբագիր Ցուսիկ արքեպիսկոպոսի պատուին տրված մի ճաշկերոյթի ժամանակ նա ողջագուրվում էր նրա հետ: «Արօրը», Լէօի կարծիքով, երկրորդ «Արարատ» է, և սրանով նա կամենում է որպէս թէ սպանել «Արօրը»:

Ահա ուր են հասցնում մարդուն անզուսպ ատելութիւնը, բորբոքված կիրքը, չար նախանձը և դաստիարակութեան կատարեալ բացակայութիւնը:

Մենք կը շարունակենք արձանագրել «Հորիզոնի» հայհոյանքները: Երևի շատ կարճ միջոցում կը կազմվի բառարանի մի ստուար հատոր, որ կը լինի և Լէօի փառքի կոթողներից մինը: Հ. Ս.

կրթական նշանակութիւն: Պատկերը ինքը տալիս է առարկայի մասին պարզ ու որոշ հասկացողութիւն, քան թէ նրա բանաւոր նկարագրութիւնը: Աշակերտը նկարելով թռչուն, ծաղիկ, կմախք՝ աւելի լաւ է իւրացնում առարկան և աւելի մնայուն մտապատկերներ ստեղծում, քան նրա բանաւոր նկարագրութիւնը:

Դասաւանդման հին մեթոդի գլխաւոր թերութիւնը կայանում է նրանում, որ ճականը կօնկրետ կերպով չէր հաղորդվում գիտակցութեան, բոլոր սովորածը մութ ու անկապ էր, որի շնորհիւ և անգործադրելի, մինչդեռ փորձով սովորածը մնում է անմոռաց: Ոչ ոք չի կարողանայ հաց թխել, եթէ գոնէ մի անգամ ձեռքով չանէ, բայց երբ մի անգամ սովորեց փորձով, նա երբէք չի մոռացվի: Այսպէս է և ամէնը, որ շրջապատում է մեզ: Տալով մեծ նշանակութիւն առարկաների սերտ կապակցութեան, մասնաւորապէս նկարչութեան հետ, պէտք է նկատել, որ ամենից առաջ պիտի միացնել լեզուի հետ. կարևոր բառերի նշանակութիւնը այն ժամանակ կը մնայ անմոռաց, երբ առարկան, որ նշանակվում է այդ բառով, նկարված լինի. սա աւելի գործադրելի պէտք է լինի մասնագիտական տերմինների վերաբերեալ:

Բոլոր երեխաները արդեօք կարող են անուանել, օրինակ, դդմի մասերը: Ի հարկէ ոչ. բայց նկարի օգնութեամբ կարելի է ամենայն հեշտութեամբ բացատրել դդմի բոլոր մասերը, նոյնպէս և պատուհան շինելու ձևը. այսպիսով երեխաները կարող են մօտաւոր հայեացք ձգել ճարտարապետութեան վրա, սովորել և գնահատել ճարտարապետութեան ձևերը: Նոյն ճանապարհով կարելի է սովորել զանազան կենդանիների արտաքին ձևը: Նկարներից մի քանիսը կատարվում են դասերից յետոյ՝ մտքով: Բուսաբանութիւնը անցնելիս հարկաւոր է հանել բոյսը սերմով, դիտել նրա աճումը, նկարել աճման զանազան աստիճաններում, և դրա հետ միասին ծանօթացնել նրա կեանքի, արմատի կազմուածքի, ճիւղաւորութեան հետ և այլն. պէտք է նկարել ոչ թէ ամբողջ ծաղիկը, այլ նրա բաղադրիչ մասերը: Նոյն չափով պէտք է կապել նկարչութիւնը և միւս առարկաների հետ:

Երեխաները նայում են գեղարուեստական աշխատանքի վրա ոչ որպէս մի դժուար խնդրի, այլ մի հասարակ վարժութեան, որ զարգացնում է երեխայի էստետիկան և որի հասնելը նրա լաւագոյն ընծան է:

Երեխաների մէջ նմանողութեան ձգտումը շատ ուժեղ է, և նրանք ամենայն հեշտութեամբ ենթարկվում են ազդեցութեան: Վաղ հասակում պէտք չէ կաշկանդել երեխայի ուղեղը բանաւոր դասաւանդութեամբ, հակառակ դէպքում կը ճնշվի նրա ինքնուրոյնութիւնը, և նա կը դառնայ ամենաթշուառը կեանքի ծանր ու անհաւասար կռւում: Արաքս

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Քաղ. խորհրդականների ընտրութիւնը Երեւանում

Երևան, 15 մայիսի

Այսօր այստեղ կայացաւ քաղաքիս ձայնաւորների ընտրութիւնը: Նախագահում էր քաղաքագլուխ Տիգրանեանը:

Հարկաւոր էր ընտրել 59 ձայնաւորներ և սրանց 11 կանդիդատներ: Նախօրօք տրված թերթիկներով առաջարկված էին 119 հոգի: Ընտրութեան օրը համաձայնեցին քուէարկվելու 90 հոգի, որոնցից 6-ը օտարազգի էին, 21-ը թուրք, 63-ը հայ, իսկ մնացած 29 հոգին—որոնց թւում հին ձայնաւորները և մեծ մասամբ ինտելիգենտ անձինք հայ և թուրք—հրաժարվեցին դնել իրանց տուփը:

Առայժմս ընտրված են 41 հոգի ձայնաւորներ, որոնցից 5-ը թուրքեր են, 5-ը օտարազգիներ, իսկ մնացածը հայեր: Ընտրվածները բաժանվում են հետևեալ դասակարգերի. 21 հոգի վաճառականներ, 4 իրաւաբաններ, 3 բժիշկներ, 6 ատրճանաւորներ, 2 ուսուցիչ, իսկ մնացած 5-ը բանկերի, մասնաւոր ֆիրմայի կառավարիչներ և մասնաւոր փաստաբան:

Լրացուցիչ ընտրութիւնները կը կատարվեն երկու շաբաթից յետոյ. պիտի ընտրվեն մնացած 18 հոգի ձայնաւորներ: Մանրամասնութիւնները յետոյ: Ա.

ԳԱՒԱՌԱՑՈՒ ՑԱՒԵՐԻՑ

I

Թշուառին նեցուկ լինել նրա կեանքի ասպարէզում՝ այդ, իմ համեստ կարծիքով, սուրբ, սրբազան պարտականութիւն պէտք է համարվի ամէն մի շիտակ ու բանիմաց անձնաւորութեան համար: Երբ բանիմացի չորս շուրջը թշուառութիւն է տիրում, թշուառութեան հոտ է բուրում, երբ նրան շրջապատողները մերկ, քաղցած ու տգէտ մարդիկ են, երբ բանիմացի ներկայութեամբ այդ ողորմելիներին տանջում, չարչարում են զանազան անիրաւ մարդիկ, իսկ բանիմացը ամենայն համբերութեամբ կարողանում է տանել այդ բոլորը, կամ ուշ չէ դարձնում այդ բոլորին և կամ գիւղական բարբառով ասած՝ նրա «այնումն» էլ չէ գալիս, թէ ինչ է կատարվում իր քթի տակ, այն ժամանակ այդպիսի բանիմացը կամ պէտք է վերին աստիճանի անգութ մարդ լինի և կամ ինքն էլ պէտք է սիրելիս լինի այդպիսի թշուառ տեսարանը, թշուառ պատկերը, մարդկային թշուառ դրութիւնը և կամ ինքն էլ գուցէ «ալբեր» լինելով ճնշողների հետ՝ սիրտ չի ցաւեցնի թշուառների վրա: Գուցէ այդպիսի մարդն այնքան վարակված լինի ինքնասիրութեան տենչով, որ ցանկանայ միայն ինքը բարգաւաճ ապրել իրան շրջապատող թշուառների մէջ: Գուցէ նա սիրէ իր ընտանիքով՝ քնքոյշ, գեղեցիկ և տաք զգեստներ հագած՝ միշտ քէֆեր անել իր գեղեցիկ ու հոյակապ բնակարանում, այդ էլ այն ժամանակ, երբ մերկեկ, հագուստները պատառոտած, ոտաբոբիկ ու փորը սոված հարևանները աչքերը բարձած դէպի պաշգամին են նայում: Եւ միթէ այդպիսի մարդը այդպէս կը վարվի միայն և միայն թշուառների առաջ պարծենալու համար: Տարօրինակ տրամաբանութիւն, տարօրինակ լօգիկա: Ունևոր և գութ ունեցող մարդը կարող է ուրախութիւններով ու քէֆերով ապրել միայն այն ժամանակը, երբ իրան շրջապատողները եթէ հարուստ էլ չեն, գոնէ իրանցով ապրող մարդիկ են:

II

Բանիմացը տեսնում է, որ գիւղական դատաւորները ափ-աշկարա ալան-թալանով են զբաղված. նրանք կեղեքում են թէ արդարին և թէ մեղաւորին: Նրանք, այդ երեք գիւղական դատաւորները, դատարանում գործ չեն կատարում, այլ հերթով, «նօբաթով» միշտ դատարանի դռանը՝ իրանց սիրելի «միւշտարիներին» մէկ-մէկ ղրաղը քաշած ու «քըչ-փչալով» «սօվղա են դիւզացնում»: Լաց է լինում դժբաղդ ժողովուրդը, արտասուք է թափում, սակայն ծվ է նրա լաց ու կոծին և բողոքին լսողը: Նրա ծով, անծայր ու անտակ ծով կարիքների համար անհրաժեշտօրէն հարկաւոր են իսկական դատաւորներ և ոչ այդպիսիներ: Ո՞ւր գնայ նա դատաւորներ գտնելու: Ամէն մի չնչին գործի դատաւորութիւնը իր վրա չէ վերցնում քաղաքում ապրող գաւառամասական բարձ կրթութեան հաշտարար դատաւորը, պատճառաբանելով որ այդպիսի գործերը գիւղական դատաւորներին են պատկանում քննելու, և գուցէ գիւղացին հնարաւորութիւն չունի հեռու քաղաքը գնալու ու վկաներ տանելու հաշտարար միջնորդի մօտ: Գիւղական անգրագէտ ու գռեհիկ դատաւորները և գուցէ մի քիչ գրագէտ ու անգութ «սուդիաները» չեն կանգնած իրանց կոչման բարձրութեան վրա: Ըստ օրէնի՝ ամէն մի գիւղացի մարդ պարտաւոր է երեք տարի ձրի ծառայելու իր հասարակութեանը՝ կամ դատաւորի պաշտօնով, կամ տանուտէրի և կամ նրանց օգնականների: Գիւղացին համարեա հերթով պէտք է ձրի երեք տարի ծառայի իր հասարակութեանը, որովհետև գիւղական համայնքը իր աղքատութեան պատճառով ու սուղ միջոցներով չէ կարող բոլոր գիւղական պաշտօնեաների ռոճիկների համար հոգալ: Սակայն միթէ այդ ձրի ծառայել դառաւ: Նրանք ընտրվում են ու պաշտօններ ստանձնում ոչ թէ իրանց հերթին ձրիաբար ժողովրդին ծառայութիւն մատուցանելու համար, այլ ծառայութեան տեղ նրան թալանելու նպատակով, մեծ փողեր կորզելու ու հարստանալու տենչով...

Քստմնելի իրականութիւն:

Իսկ ինչպիսի դեր է խաղում դատաւորներից «բէթար» տանուտէրը, «իւզբաշին», գիւղական խաւար մթնոլորտի մէջ... այդ ամէնը նկարագրելու համար՝ քիչ կը գան լրագրական սուղ էջերը: Ո՞րը գրել, ո՞րը թողնել...: Միայն այսքանը կասեմ, թէ արդեօք մինչև երբ պէտք է խեղճ գիւղական ժողովուրդը տանջվի տգէտ շինական պաշտօնեաների ճիրաններում: Թող ընթերցողները, եթէ միայն ծանօթ չեն խուլ անկիւնների պատմական ու տխուր մթնոլորտի հետ, իրանք հասկանան, իրանք եզրակացութիւնների գան...: Ճշմարիտ որ ասված է՝ «Богъ высоко, Царь далеко» (Աստուած շատ բարձր է, իսկ կայսրը՝ հեռու). և մարդիկ ինչ ուզում են, այն էլ անում են:

Գիւղացին տակաւին տգէտ լինելով՝ վախենում է երևան հանել, մերկացնել այդ ստորին պաշտօնեաների քստմնելի արարքները, ասելով՝ «Ով գիտէ, գանգատով մի բան կը կարողանամ անել նրան թէ չէ. և եթէ մի բան չը կարողանամ անել նրան իմ գանգատներով, այն ժամանակ նա ինձ հետ աւելի թշնամանալով ով գիտէ ինչ կը բերի իմ գլխին»:

III

Բանիմաց դասակարգը այդ բոլորը տեսնում է ու լռում: Միթէ նա օրէնքով չէ կարող սանձահարել գիւղական պաշտօնեաներին՝ դատաւորներին, տանուտէրին և այլն, դատի տալով նրանց և արժանացնելով պատժի, որպէսզի նրանց յաջորդողները չը համարձակվեն այնուհետև նմանօրինակ անիրաւութիւններ գործել:

Թող բանիմաց դասակարգը չը լռէ. թող նա բողոք բարձրացնէ պատշաճաւոր իշխանութեան առաջ. թող նա իր դրդումներով համոզէ ժողովրդին, որպէսզի սա ստրաժնիկների, ատրճանաւորների և նրանց ձիերի ընդունելը, կերակրելը և այլ «կոռ ու բէգեարը» կապալով տայ մի կապալառուի, որը ժողովրդից ստանալով մի որոշ գումար՝ իր վրա կը վերցնի ատրճանաւորների ու նրանց ձիերի ընդունելն ու կերակրելը և ուրիշ «կոռ ու բէգեարները», և կը կերակրէ նրանց ու հարկաւոր դէպքում կը տայ ձի և սայլ, համաձայն պետական «տակսայի», որը կախված կը լինի կապալառուի ընդունարանի պատի վրա: Միայն այդպիսի պարագայում գիւղացին ազատված կը լինի զանազան «կոռ ու բէգեարից» և ստրաժնիկների վատթար վարմունքներից: Մինչև այսօր գիւղական պաշտօնեաները ծախսելով գիւղ եկած ատրճանաւորներին կերակրելու համար դիցուք երկու բուբլի՝ այդ երկու բուբլու տեղ հասարակութեանը ցոյց են տուել հինգ-վեց բուբլու հաշիւ, աւելն իրանց գրպանի օգտին. և գուցէ, հաղուագիւտ դէպքում, ատրճանաւորը վճարելիս լինի գիւղի պաշտօնեային իր վրա արած ծախսը. այդպիսի դէպքում գիւղի պաշտօնեան, իւրացնելով ատրճանաւորի տուածը, հասարակութիւնից թաքցնում է իր ստացածը և, հաշիւ ներկայացնելով, թէ իբր ծախս է արել ատրճանաւորի համար..., նորից անտեղի աղքատների մէջքը պոկելով «հաշիւ» սատանում:

Գիւղացիները, եթէ ընդունեն իմ առաջարկութիւնը, այսինքն՝ «կոռ ու բէգեարը» ու ատրճանաւորներին ու նրանց ձիերին ընդունելը ու կերակրելը եթէ կապալառուի տան, այն ժամանակ ազատված կը լինեն և նմանօրինակ կեղեքումներից:

Եւ ուրեմն, գիւղացիութիւնը քանի տակաւին ինքնագիտակցութեան չէ հասել, նրա ազատ շունչ քաշելը և չը քաշելը բանիմաց դասակարգից է կախված:

Վերին-Շէն Բ. Զաքարեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Համբարձման տօնի պատճառով «Մշակի» հետևեալ համարը լոյս կը տեսնի շաբաթ, մայիսի 21-ին:

— Կովկասի Փոխարքայի պաշտօնակատարը հաստատեց Փոխարքայի խորհրդի այն որոշումը, որի համաձայն Թիֆլիսի դատաստանական պալատին է յանձնվում քր. պատժ. 347-րդ յօդուածի մեղադրանքով պրիստաւ Կարդաշեվը:

— Պետերբուրգում արդարադատութեան մինիստրի ներկայութեամբ քննութիւն տուին արևելեան լեզուներից այն անձինք, որոնք պատրաստվում են դատական պաշտօններ ստանձնել Կովկասում:

— Բանտային գլխաւոր վարչութիւնը մշակել է Պետերբուրգում հիմնելու բանտային բարձր դասընթացքներ և դպրոց բանտային աւագ հսկիչներ՝ պատրաստելու համար:

— Վրաց յայտնի դերասան Վասօ Աբաշիձէն լուրջ կերպով հիւանդացել է:

— Ֆրանսիական աւտօմօբիլային ընկերութեանը Փոխարքան թոյլ է տուել հաստատել աւտօմօբիլային երթևեկութիւն Թիֆլիսի և Մանգլիսի միջև:

— Թիֆլիսի Արամեան հիւանդանոցի վիրաբոյժ Տէր-Ներսիսեանին քաղ. վարչութիւնը ուղարկեց Ամերիկա՝ ծանօթանալու համար ուղեղի անդամահատութեան մեթօդների հետ, որոնք դեռ չեն գործադրվում Եւրոպայի կլինիկաներում:

— Մոսկվայի Կայսերական Հնագիտական Ընկերութիւնը Կովկաս է ուղարկում պեղումներ կատարելու համար իր անդամ Վ. Գորօդցեվին:

— «Т. Л.»-ը հաղորդում է մածուն պատրաստելու մի նոր ձևի մասին: Հալւաբարում այդ արհեստով պարապողները վերցնում են մի բաժակ կաթ, որի մէջ խառնում են մի քանի բաժակ կրախմալի ջուր և հրամցէք են անում ազգաբնակութեանը «իսկական մածուն»: Վաղուց հարկաւոր էր, որ իշխանութիւնը ուշք դարձնէր նման աննորմալ երևոյթների վրա:

— Կովկասի Փոխարքան թոյլատրեց հանգանակութիւն բանալ ամբողջ Կովկասի զօրամասերի մէջ նախկին զօրահրամանատար Երմօլովին արձան կանգնեցնելու համար:

— «Սախալխօ Սաքմէ» թերթի խմբագրատանը եղած խուզարկութեան ժամանակ ձերբակալվածներից՝ երկու օր առաջ բանտից ազատ արձակվեց բանւոր Ակակի Ջիքնկէլին:

— Մարիամ Իզաձէն նուիրել էր վրաց գիմնազիայի մի տուն, որ գտնվում է Քվէմօ-Ճալա գիւղում: Տան հետ միասին, որը երկյարկանի է, բարերարը նուիրել էր նաև չորս դեսեատին հող այն պայմանով, որ այդ տանը բացվի դպրոց: Որովհետև ցայսօր վրաց գիմնազիայի տնտեսական բաժնի վարչութիւնը ի կատար չածեց կտակարարի կամքը, այդ պատճառով էլ տունը յանձնվեց վրաց ազնուականութեան խնամքին: Ներկայիս այդ շէնքը դիտելու համար գնացած մասնաժողովը եկել է այն եզրակացութեան, որ տեղումը կարելի է բանալ դպրոց՝ այգեպաններ պատրաստելու համար:

— Ներկայումս Սուխումում բծաւոր տիֆը վերջացած պէտք է համարել: Վերջին երեք շաբաթվայ ընթացքում հիւանդանալու դէպք չեղաւ:

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ԵՒ ՅԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՊԱՏԻՒ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ

Թաւրիզ, 9 մայիսի

Հայ վիպասան և դրամատուրգ Շիրվանզադէի 30-ամեայ գրական գործունէութեան յօբելեանը կատարելու նպատակով Թաւրիզում մի խումբ երիտասարդների նախաձեռնութեամբ ընտրված յօբելեանական յանձնաժողովի պատրաստած ներկայացումը տեղի ունեցաւ մայիսի 7-ի գիշերը՝ Լիլաւա թաղի թատերասրահում: Սիրողների մասնակցութեամբ ներկայացվեց յօբելեարի գրած «Կործանված» 4 գործ. դրաման, որը հանդիսականների առաջն է դնում հայ յեղափոխութեան անցողական շրջանի վէրքերից կենդանի նմուշներ, վէրքեր՝ որոնք տակաւին գոյութիւն ունեն և դարձել են կարծես անբուժելի խրօնիկական հիւանդութիւն: Խաղը անցաւ միջակ, թէպէտ պիէսայի բովանդակութիւնը մեզանում մանաւանդ այժմէականի բնոյթ է կրում և յիշեցնում այն ցաւերը, որոնցով տառապում ենք բոլոր պարսկահայերս:

Ներկայացման հասոյթը համեստ կարելի է համարել. հայ գրականութիւնն ու օրվայ հերոս Շիրվանզադէին յարգող երիտասար-

ղութեան և նիւթական կողմից միջակ դասի անձուկ քսակի արդիւնքը միայն։ Ցաւելով հարկադրված եմ հրապարակելու, որ այս անգամ աթոռների վրա չէին երեւում Թաւրիզի տուզերը երկիւղ կրելով որ մի գուցէ յօբելեարի անունով հանգանակութիւն տեղի ունենար և շատ տեղերում շռայլող աղաների գրպանից դուրս պրծնէր մի քանի ղռան։ Ցարգանք դէպի գրականութիւնն ու գրողները թող դեռ մեր երիտասարդների սեփականութիւնը մնայ. դա էլ մեծ մխիթարութիւն է։ Ներկայացման հասոյթը պէտք է յատկանայ յօբելեարին։

Համաձայն կարգադրութեան յանձնաժողովի, կիրակի, մայիսի 8-ին, տեղի ունեցաւ ձրի ցերեկոյթ զբօսանք, ճաշից յետոյ ժ. 4½-ից Կենտրոնական ուսումնարանի ընդարձակ պարտիզում, ուր ներկայ էր երկու սեռից մեծ բազմութիւն։ Ցերեկոյթը բաղկացած էր երեք մասից՝ 1) քառաձայն երգեցողութիւն, 2) ոտանաւորներ և 3) բանախօսութիւն։ Երգեցողութիւնը բաւարար էր և ոտանաւորները՝ նպատակայարմար, որ արտասանեցին մի երիտասարդ և օրիորդներ շատ աջող։

Բանախօսեցին երեք անձնաւորութիւններ՝ Սեդրակ Յովհաննիսեան, Կենտրոնականում ուսուցիչ Հայկ Յովակիմեան և ի վերջոյ Թեմակալ Կարապետ եպիսկոպոսը։

Առաջին երկու բանախօսներից առաջինը ցոյց տուեց առաւել թունդ գոյներով Շիրվանզադէի գրական արժանիքը իբրև բէտլիստ գրողի և երկրորդը համեմատութեան ենթարկեց յօբելեարի գրած դրամաների և վէպերի անձնաւորութիւնների և հերոսների նման կողմերը և պարզաբանեց, թէ ի՛նչ չափով Շիրվանզադէն դուրս է բերել Կովկասի մեծ և արդիւնաբերական քաղաքներում ընտանիքի կեղտերը, բուրժուայի հայեացքներն ու ուղղութիւնը, Եւրոպայում և Ռուսաստանում բարձր կրթութիւն ստացած ինտելիգենտի փչացած կենցաղն ու անգործութիւնը հասարակական կեանքում։

Խօսք չունենք երկու ճառախօսների կատարած ուսումնասիրութեան մասին, միայն՝ եթէ վերջիններս թոյլ են տալիս նկատել, որ բանախօսութեան այդ ձևը աւելի յարմար կը գար լսարաններում կարդալու կամ պարբերական հանդէսներում գրելու։ Մեր կարծիքով՝ նման երեկոյթներում կամ ցերեկոյթներում հարկաւոր է արտայայտել հերոսի գործերը ամփոփ և ընդհանուր գծերով, փոխանակ երկար ու բարակ մանրամասնութիւնների։

Կարապետ եպիսկոպոսը իր ճառով ամփոփեց Շիրվանզադէի գրական արժանիքը և լրացրեց նախկին բանախօսների ասածները, ներկայացնելով յօբելեարին իսկական դրամատուրգ, հերքելով մի քանի բեցենզենտների սխալ կարծիքը, որոնք ժխտում են նրա իսկական դրամատուրգ լինելը։ Սրբազանը պատշաճ յորդորներ կարդաց ներկայ բազմականներին, որ առնեն ու կարդան Շիրվանզադէի երկերը, ճանաչեն հեղինակին իր գործերով և ինքնուրոյն դատողութեամբ միայն հանեն եզրակացութիւններ։ Դա կը լինի յարգանք դէպի յօբելեարը և նրա աշխատութիւնները։

Ցերեկոյթը վերջացաւ ուրախ տպաւորութեան ներքոյ ժամը 7½-ին։ Յօբելեանական յանձնախումբը առանձին հեռագրով շնորհաւորեց Շիրվանզադէին անկեղծ զգացմունքով։

Հայկազուն

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Ուշի ուշով կարդալով Եր. Լալայեանի՝ անցեալ 1910 թ. Վասպուրականում արած գիտական-հնագիտական ուսումնասիրութիւնը, որը տպված է «Ազգագրական հանդէսի» նոյն թ. XX գրքում, ցանկանում եմ, որպէս բնավայրի զաւակ, մի քանի խօսք ասել այդ բեղմնաւոր աշխատասիրութեան մասին։

Առաջին որ՝ Լալայեանը, որպէս նուիրված մշակ իր գործին, գեղեցիկ կերպով դասաւորել է Վասպուրականի ազգագրական նիւթերը 116—195 երեսներում. և «Վասպուրականի նշանաւոր վանքերը» (Աղթամարի ս. Խաչ վանք), 197—202 երես, ընտրովի և հետաքրքրական մի աշխատասիրութիւն է. այն վստահութեամբ կասեմ որ՝ տակաւին սեխացի և եւրոպացի ոչ մի հնախոյզ չէ կատարել այնպէս՝ որ պարոնը երկու և կէս ամսվայ ընթացքում կատարել է, չը խնայելով բարոյական և նիւթական ոչ մի զոհողութիւն։

Ստոյգ է, որ Վասպուրականը մի լայնածաւալ նահանգ է, պարունակելով իր մէջ մի տասնեակ՝ նոյնքան լայնածաւալ գաւառներ։ Բայց Լալայեանն առայժմ մի որոշ մասն ուսումնասիրելով՝ տուել է մեզ իսկական ճշգրիտ նկարագիրը մարդաբանական, լեզուաբանական, շէնքերի, զգեստների, հնութիւնների (շատերի լուսանկարներով), տեղական սովորութիւնների, նիստ ու կացի, կենցաղի և այլ նախապաշարումների մի ամփոփ տեղեկութիւն. այնպէս որ՝ հետաքրքիր ընթերցողը կամ նոյնիսկ բնիկ վասպուրականցին՝ կարդալով այդ իր մտքում պատկերացնում է ճշգրիտ այն՝ ինչ որ պարոնը ի լոյս է հանել այդ տեղագրական հետազօտութիւններով։

Մի կողմ թողնելով ծակ հայրենասիրութեան գաղափարը՝ պէտք է խոստովանել, որ, քննելով վասպուրականցոց բարեյաջող կողմերն և ընդունակութիւնները, անկեղծօրէն նկարագրել է և հնամոլ նախապաշարմունքի ամենատգեղ երեւոյթներն և սովորութիւնները, ընտանեկան նիստ ու կացը, առեւտրի և յարաբերութիւնների լաւ և վատ ձևերը. բայց և դրանց հետ մէկ տեղ՝ չէ մոռացել առաջ բերելու պատճառները, այն է՝ տիրող յոռի վարչութեան և հին բէժիմի, քաղաքական երկարատև ճնշումներն ու հարստահարութիւնները, որոնք նպաստել են ժողովրդի՝ այսպէս ասած առանին, անտեսական յարաբերութեան պայմաններում լինել այնպէս և ենթարկվել անաչառ քննադատութեան։

Զարդարանքների, կանանց և մարդկանց զգեստների (նշանակված նկարներով) մասին խօսելով, ես մտաբերում եմ նոյն շալն ու շալվարը, բռլից լինի թէ կերպասից, որոնք կան մինչև այժմ հասարակ բանուոր և արհեստաւոր դասակարգում. նոյն մաղչա-թամաղէն, նոյն կօշկներով կարմիր տալիմէն, նոյն ճակատակալը, նոյն արծաթեայ, ոսկեայ և այլ զարդերը, որ դեռ 25 տարի առաջ տեսել եմ հարեան կանանց վրա. դրանք բոլորը թէև հետզհետէ անհետանում են ժամանակի փոփոխվող ընթացքում, սակայն հնութեան տիպերը դեռ կը մնան ու կը մնան որպէս անցեալի գործածական իրերի նմուշներ։

Ամուսնութեան, հարսանիքի, կնունքի, մեռելաթաղի ձևականութիւնները ոչ մի տեղ այնքան բարդ չեն կատարվում, որքան Վասպուրականում. և Լալայեանը տեղագրել է այդ բոլորը համարեա լուրջ բովանդակութեամբ։ Հարսանեաց, կնունքի բանաւոր երգերն իրանց բովանդակութեամբ նոյնպէս բաւարար ամբողջութիւն են կազմում։

Մի խոստովանութիւն՝ որ ես վստահանում եմ յայտնել այստեղ՝ այն է, որ թէև տողերիս գրողն էլ իր հրատարակած «Վանայ սազի» առաջին և երկրորդ մասերում և հանգուցեալ Գ. եպ. Սրուանձտեանց իր «Մանանայում», նոյնպէս հանգուցեալ Սր. վ. Տէր-Սարգսեանց-Դէվկանց իր «Պանդուխ վանեցի» գրքում ունենք բաւականին այդ կտորներից, բայց Ե. Լալայեանը մեր բոլորիս պակասը լրացրել է։

Մի մաս վանքերը յիշատակարանները, արձանագրութիւնները (պատկերներով և խաչքարերով) նկարագրելիս՝ Ե. Լալայեանը դրանց միջնամի ի գործ է դրել մանրազննին համտութիւն, գլխաւորապէս Աղթամարի ս. Խաչ վանքի և նրա հիմնադիր մեծագործ Արծրունի թագաւորների և իշխանների թողած անմահ յուշարձանները։

Թերթեցէք «Ազգ. Հանդէսի» XX գիրքը, և դուք ուշի ուշով դիտեցէք (աւելի լաւն է՝ խոշորացոյցներով), և այդտեղ ձեր առաջ մեծանում և վեհանում են մեծագործ Գագիկ վեհխարի մեծագործութիւնները. Աղթամարի ս. Խաչ վանքը՝ երկու և երեք պատկերով, Գագիկ Արծրունու մեծաքանդակը, Աղթամարի եկ. բարձրաքանդակները, Գագիկ Արծրունու նոյնպէս մի այլ բարձրաքանդակը Արծրունի, թագաւորների աղօթատունը, Համազասպ և Սահակ Արծրունի իշխանների քանդակները և վերջապէս ամեն մի նկարը իր տեղն, իր շուրջը բռնում է մի որոշ գիտական հետաքրքրութիւն։

Թուզէ լինեն բանասէր հետաքրքրվողներ՝ լիակատար չը համարելու Ե. Լալայեանի այս առաջին ուսումնասիրութիւնը Վանում և նրա շրջակայքում. բայց այնուամենայնիւ, նա ամփոփ մի տեղեկութիւն է տալիս մեզ, և մենք յոյս ունենք, որ պարոնը մնացած պակասն էլ կը լրացնէ իր երկրորդ անգամին անելիք ճանապարհորդութեան ժամանակ, ինչպէս որ խոստացել է շատերին։

Վերջապէս՝ մի ուսումնասիրութիւն, որն աւելի բարձր է հնագիտական գործով զբաղվողների համար և տալիս է ընթերցողին օգտաւէտ բաւարարութիւն. գնահատելի աշխատասիրութիւն է. պատիւ Ե. Լալայեանին։

Գ. Շէրենց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐԱՇԻ ԱԶԳ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Մարաշ, 24 ապրիլ

Մարաշ Կիլիկիոյ հին քաղաքներէն մին է. 20,300 բնակչութեան 12,000-ը լուսաւորչ., 4,300-ը բողոքական և 4,000-ը կաթոլիկ են։ Մօտակայ Թրնուզ, Զէյթուն և շրջակայ գաւառներու և գիւղերու մէջ կը գտնուին 30,000-է աւելի հայեր։ Այս հաշուով՝ Մարաշ 50,000-է աւելի հայերու կրթութեան և դաստիարակութեան կեդրոնը կրնայ համարուիլ։ Քաղաքին մէջ կը բնակին 30,000, իսկ շրջակայ գաւառներու մէջ 20,000 թիւրք, քիւրդ և չէրքէզ իսլամներ։

Մարաշէն՝ առաջին կոտորածին սպաննուեցան 1,100 հայեր, իսկ Կիլիկիոյ ջարդին՝ ընդհանրապէս ճամբաներուն վրայ և այլուր՝ զոհուեցան 800 հայեր. այս 1900 նահատակներու թողուցած այրիներու և որբերու թշուառութիւնը երթալով սաստկացած է։

Մարաշ ի վաղուց կրթութեան գործին ջանադիր ըլլալով՝ այսօր ամբողջ հայ համայնքը ունի 19 ուսուցիչ, 50 վարժուհի և 3,356 երկսեռ ուսանող, որոնց համար կը ծախսէ տարեկան իբր 900 օսմ. ոսկի։

Ցարդ լուսաւորչ. և բողոք. ժողովուրդները իրենց առանձին բարձր վարժարաններ կը պահէին թէև, բայց Մարաշի և շրջակայից լուսաւորութեան համար այնքանը բաւական չըլլալով՝ և երկու համայնքներն ալ այս դպրոցները զատ զատ պէտք եղած մակարդակին հասցնելու նիւթապէս անկարող գտնուելով, միացեալ բարձրագոյն կեդր. վարժարան մը ունենալու անհրաժեշտութիւնը զգացին, և դպրոցական տարւոյն սկիզբը երկուստեք վաւերացուած նոր ծրագրով մը համաձայնելով բացին միացեալ կեդր. բարձրագոյն վարժարան մը, որ կրնար գոյութիւն ունենալ միայն սոյն երկու հաստատածներու միութեամբը։

Այս միութիւնը արդիւնք է երկու կողմերուն փոխադարձ սիրոյն ու համակրութեանը, որ երաշխիքն է սոյն համարին ըղձալի միութեան ամեն հնարաւոր խնդիրներու մէջ։

Միացեալ կեդր. վարժարանին պայմանները մէկ տարւոյ համար են, և կրթական խորհուրդը կազմուած է երկու քահանայէ, երկու բողոք. երիցէ, երեք դօկտորէ և երկու պատուաւոր անձերէ։

Նպատակն է սոյն վարժարանին մէջ մեր երիտասարդներուն առհմային և քրիստոնէական (կրօնական) բարձր էն առողջ կրթութիւն աւանդելով պատրաստել զանոնք ճշմարիտ մարդ ազգին, եկեղեցիին և հայրենիքին համար։

Դպրոցի շրջանը սահմանուած է 6 տարի, յորում ազդայք պիտի ուսանին հայ, թիւրք, անգլ. և ֆրանս. լեզուները և գիտութիւնները այն աստիճան, որ շրջանաւարտները կարենան պէտք եղած դիւրութիւններ ունենալ գործի աշխարհի մէջ, և եթէ կոլէջներ երթան՝ կարենան մտնել երրորդ դասարան, կառավարական վարժարաններ՝ առանց դժուարութեան։

Ըստ մեր ծրագրին՝ դպրոցի բարոյականը միշտ բարձր աստիճանի վրայ պահելու համար անհաւատութեան և անբարոյականութեան ռսէ յանցանք աններելի է։ Աստուածաշունչ մատեանը պիտի դասախօսուի դպրոցին բոլոր կարգերուն, և դաւանական վիճաբանութեանց ասպարէզ չտրուելու համար՝ միայն պիտի շեշտուի քրիստոնէական սէրը։ Ուրախ ենք յայտարարել, թէ անցեալ վեց ամսուան մէջ ինչպէս կրթական խորհուրդին, նոյնպէս ուսուցչական մարմնոյն ու աշակերտներու մէջ կատարեալ սէր և համերաշխութիւն մը տիրած ըլլալով բընաւ դժուարութիւն ծագած չէ։

Սոյն դպրոցը ազգ. հաստատութիւն մը ըլլալով հանդերձ հաւասարապէս բաց է թիւրք, քիւրդ. չէրքէզ և ամեն ցեղի ու կրօնի վերաբերեալ ուսանողներու առջև։

Վարժարանն այս տարի 300 ոսկի բիւջէով ունի 7 ուսուցիչ և 216 ուսանող (104 լուսաւորչական, 100 բողոքական, 9 կաթոլիկ հայեր և 3 քիւրդ աշակերտ), մինչ անցեալ տարի երկու համայնքներուն առանձին բարձր վարժարաններուն մէջ կը յաճախէին 163 աշակերտ։ Քաղաքիս կառավարական բարձր վարժարան կը յաճախեն 82 հայեր։ Վստահ ենք, որ երբ յաջողինք մեր պրօգրամը լիովին գործադրել, մեր աշակերտաց թիւը 200-է շատ աւելի պիտի ըլլայ. սակայն որպէս զի կարենանք հասնել այդ յաջողութեանը՝ յառաջիկայ տարւոյն համար պէտք ունինք 500 ոսկի դրամ. սոյն գումարին 300-ը կարելի է հայթայթել թոշակներէն և քաղաքիս բարեսէր անձերու նուէրներէն, իսկ պակսած 200 ոսկին կը սպասենք ազգասէր և մարդասէր անհատներէ եւ մարմիններէ։

Ներկայիս մեր դպրոցն է գետնայարկ, խոնաւ, մութ, անպատշաճ, խարխուլ և յամենայնի հակառողջական շէնք մը։ Մինչ կեդր. միացեալ վարժարանին համար ամենէ չափաւոր յատակագծով վայելուչ շէնքի մը և կահաւորումին համար անհրաժեշտ է 5000 ոսկի։

Տեղւոյս լուսաւորչական և բողոքական հասարակութիւնք իրենց անօրինակ աշխատութեամբ հանդերձ՝ յիշուած գումարին 1000 ոսկին խոստացած են։ Արդարև այս իսկ անհաւատալի յօժարութիւն մըն է՝ որ սակայն միութեան ջերմագին խանդէն կըրնար բղխել։

Լիայոյս ենք, որ այսպիսի ցանկալի միութիւն մը և անոր յարատևութեան ու աճման օրինաւոր արդիւնաւորութեան յայտնի բարեքներ պիտի խանդավառեն սիրտերը բոլոր մեր համարին եղբայրներուն և քոյրերուն և քրիստոնեայ աշխարհի մարդասէր վեհանձն բարերարներ ալ անպատում ուրախութեամբ պիտի դիտեն նահատակ՝ բայց պառակտուած ազգի մը մէջ սկսուած այս բերկրառիթ շարժումը կրթական յարկի մը ներքև միութեան սա օրինակելի ձեռնարկը։

Այսպիսի զգացումներով տոգորուած ազնիւ հոգիներէ կը խնդրենք իրենց նիւթական լիարուռն աջակցութեամբ ամրապնդել մեր միութեան կապը, որը կը խոստանայ լոյս և զարգացում տարածել Կիլիկիոյ բազմահայ մութ անկիւնին մէջ։

Ի դիմաց կրթական խորհրդոյ՝

Նախագահ՝
Սահակ քահ. Տէր-Պետրոսեան

Ատենապետ՝
Կ. Յ. Ցարութիւնեան

Ատենադպիր՝
Հմայեակ քահ. Վարժապետեան

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

17 մայիսի

ԿԻՐԶ։ Երեկոյեան հրապարակի վրա մի էկստերն անաջող քննութիւնից յետոյ ձեռնափայտով հարուածեց գիմնազիայի վերատեսուչ Պետրովին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Օդագնաց Սլյուսարենկոն ընկաւ և ամբողջ մարմնից ստացաւ ծանր ջարդուածքներ։

Պետական խորհրդի դանփակ նիստում գումարներ յատկացվեցին ծովային մինիստրութեանը, պետական պաշտպանութեան ծախսերի համար։

Ուղիղ գծով թռչելու համար առաջին և երրորդ մրցանակները ստացաւ օդագնաց Եֆիմովը, երկրորդը՝ Վասիլևը։ Լերեդևի գործիքը քամին տարաւ և փչացրեց։

Վախճանվեց բանաստեղծ Ֆոֆանովը։

Երկրագործութեան գլխաւոր կառավարչի նախագահութեամբ բացվեց հողային բարեկարգութեան գործերի համագումարը։ Մասնակցում են աւելի քան 120 ներկայացուցիչներ Եւրոպական Ռուսաստանի բոլոր տեղերից։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային երթեկութիւն)
(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱՔՈՒ՝ սրագ № 2 գնացքը՝ 9 ժ. 38 ր. առաւօտ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 15 ր. կէսօրին, Գանձակ՝ 2 ժ. 47 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 20 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 10 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 11 ժ. գիշ., Բաքու՝ 11 ժ. 33 ր. գիշեր.։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 12 ժ. 36 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 3 ժ. 28 ր. գիշ., Գանձակ՝ 6 ժ. 37 առաւօտ., Եւլախ՝ 8 ժ. 35 ր. առաւօտ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 7 ր. կէսօր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 24 ր. ցերեկ., Բաքու՝ 5 ժ. 42 ր. ցերեկ.։ Մարդատար № 6 գնացքը՝ 3 ժ. 31 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում՝ 6 ժ. 46 ր. երեկ., Գանձակ՝ 9 ժ. 57 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 54 ր. գիշեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 22 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 7 ժ. 36 ր. առաւօտ., Բաքու՝ 8 ժամ 13 ր. առաւօտ.։ Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան 5 ժ. 15 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում 9 ժ., 19 ր. առաւօտ., Գանձակ՝ 1 ժ. 36 ր. ցեր., Եւլախ՝ 5 ժ. 4 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 44 ր. գիշեր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 33 ր. գիշ., Բաքու՝ 5 ժ. 44 ր. առ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № 74/75՝ 1 ժ. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 8 ժ. 16 ր. առաւօտ., Ալեքսանդրապոլ՝ 11 ժ. 50 ր. ցերեկ., Էջմիածին կայար.՝ 5 ժ. 7 ր. երեկ., Ուլուխանլու՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ. (առանց Երևան մտնելու)։ Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը ուղարկվում է Երևան 6 ժ. 11 ր. երեկ. և հասնում է Երևան 6 ժ. 54 ր. երեկ., Նախիջևան՝ 11 ժ. 2 ր. գիշեր., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 46 ր. գիշերվայ։ Մարդատար-ապրանքատար № 78/79 գնացքը՝ 5 ժ. 48 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում 1 ժ. գիշերվայ՝ Ալեքսանդրապոլ՝ 4 ժ. 34 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան, 9 ժ. 45 ր. առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 10 ր. ցերեկվայ և սրանից դէպի այլևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ սրագ. № 1 գնացքը՝ 11 ժ. 8 ր. գիշ., Միխայլովօ է հասնում 2 ժ. 10 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 43 ր. առաւօտ.։ Պօստատար № 3 գնացքը՝ 10 ժ. 47 ր. առ., Միխայլովօ է հասնում 3 ժ. ցերեկվայ, Բաթում 12 ժ. 35 ր. գիշ.։ Մարդատար № 5 գնացքը 5 ժ. 15 ր. երեկ., Միխայլովօ է հասնում 9 ժ. 27 ր. երեկ., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առ.։ Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան 10 ժ. 3 ր. երեկ., Միխայլովօ է հասնում 4 ժ. 41 ր. գիշ., Բաթում 6 ժ. 4 ր. երեկոյեան։

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № 7/8 գնացքը՝ 8 ժ. 18 ր. առաւօտ., Գօրի է հասնում 10 ժ. 52 ր. առ., Բօրժոմ 1 ժ. 38 ր. ցերեկ.։ Մարդատար № 9/10 գնացքը՝ 3 ժ. ցերեկ., Գօրի է հասնում 5 ժ. 34 ր. երեկ., Բօրժոմ՝ 8 ժ. 28 ր. երեկոյեան։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱՔՈՒԻՑ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 4 ժ. 25 ր. ցերեկ.։ Պօստատար № 3 գնացքը՝ 9 ժ. 52 ր. առ.։ Սրագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 24 ր. երեկ.։ Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով՝ 9 ժ. 5 ր. երեկ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № 72/73 գնացքը՝ 7 ժ. 38 առաւօտ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ № 80/81 գնացքը՝ 1 ժ. 26 ր. ցերեկվայ։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ սրագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 52 ր. առաւօտեան։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 11 ժ. 40 ր. գիշ.։ Մարդատար № 6 գնացքը՝ 2 ժ. 54 ցերեկ. Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով՝ 4 ժ. 17 ր. գիշերվայ։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ Մարդատար № 9/10 գնացքը՝ 9 ժ. 28 ր. գիշ.։ Մարդատար № 7/8 գնացքը՝ 7 ժ. 18 ր. առաւօտեան։

Ծանօթութիւն.—Սրագ գնացքներով (№ 2՝ Թիֆլիսից Բաքու՝ և № 1 Բաքու-Թիֆլիս) առանց վագոնը փոփոխելու կարելի է հաղորդակցել Թիֆլիս-Բաքու-Ռօստով, միայն վճարելով պ լ ա ց կ ա ր տ ի գինը։

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
ՆԵՐՔԻՆ և ՋՂԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունել. ամեն օր (առաւօտ. ժ. 9—12, երեկոյեան ժ. 5—7)
(Ե. Հ. Կ.) 1254. 100—69

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս եւ վեներական հիւանդութիւններին։
Ընդունում է հիւանդներին՝
Առաւօտեան ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։
Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։
Պուկիա, Սեմեոնովսկայա փողոց, № 16.
Տելէֆոն № 40.
(Ե.ու.Կ.) 220. 100—26

Դ-ր Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻՆ
ՄԵԿՆԵՑ ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿ (Կովկասեան հանքային ջրեր), որտեղ կընդունի հիւանդներին մինչև սեպտեմբերի 1-ը։
(Ե.Հ.Շ.) 1227. 100—84

ՖԵԼԴՇԵՐԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԵՏ
ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ
ՖԵԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
կատարում է կտրելի տակ սրսկումներ, վէրքի փաթթումն, գեղերի քսումն, գնում է բանկաներ։ Բժշկութիւն ցդամարդի սեռական թուլութեան, անկարողութեան, սերմնահոսութեան եւ հրազախտի, հիմնաւոր բժշկութիւն ցրիպէրի (սուսունակ), ցոյց տալով հմուտ մասնագէտ բժիշկների։ Օտարեկրեայ հիւանդներին մանրամասն խորհուրդներ և գեղեր գրաւոր կերպով։ (Ուղարկել 3 րուբլի)։ Մասսաժ, էլեկտրականութիւն, բժշկական մարմնամարզութիւն։ Ընդունելութիւնը 3—4½ ժամը ամեն օր։ Ծախվում է իր կազմած «Ցդամ. եւ կանանց գաղտնի հիւանդ. բժշկարան» նկարներով և բէցէպտներով։ Գինը 50 կոպ., ճանապարհածախսը 15 կ.։ Հասցէն. Тифлисъ, Семеновская ул. № 9.
(Կ. Հ.) 160. 50—23

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Խոշոր ՍԻՒՐՊՐԻԶ
Կեանքի մէջ մէկ անգամ!!!
600 ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ միայն 3 ր. 90 կ.
1. Շէնք ժամաց.-անկէր՝ ուղիղ ընթացքով, 6 տ. երաշխաւորութեամբ։
2. Կանացի գեղեցիկ մատանի ամերիկ. ադամանդով։
3. Կանացի նուրբ-գեղ մանեակ բազմաթիւ մարգարիտներով և պատենային փականով։
4. Կանացի շէնք եւ էլեգանտ ապարանջան ամերիկ. «Դուբլէ» ոսկից։
5. Դրպանի շէնք ճեպտիպ՝ 4 առարկան.։
6. Մի զոյգ օղ՝ ամերիկ. ադամանդ. և պատ. փականով։
7. Էլեգանտ եւ շէնք կաշւէ պօրտմօնէ։
8. Ալբոմ՝ 50 հիանալի ։ գեղարուեստ նկարներով։
9. Դ-ր Կօխի ծխափող-ապարատ անվնաս ծխելու համար։
10. Մեխանիկ. ծաղկող միրատ՝ շքեղ փատեհեակի մէջ։
11. Նոյնպէս եւ 500-ից աւելի հիանալի եւ օգտաւէտ առարկաներ։
Բոլոր 600 առարկաների համար, հաշուելով և ժամացոյցը, առնում ենք միայն 3 ր. 90 կ. (ժամացոյցն առանձին արժէ նոյն գինը)։
Վերադիր վճ. ուղարկելիս՝ մէկից մինչև 3 զարնիտուրի համար հաշվում է 55 կ., Սիբիր՝ 95 կ.։ Հասցէն. О-ву «МЕРКУРІЙ», Лодзь Л. 46.
2ը հաւանածները յետ ենք ընդունում ու փոխը վերադարձնում։
(Հ.Կ.) (В. 31042) 340. 10—9

Լոյս տեսաւ
ԿԱՐԱ-ԴԱՐՎԻՇԻ
ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՕՏ
վէպը
Գրաշարփկը՝ աշխատանք Վալեր. Զիւլիանի
Գինը 50 կոպ., ճանապարհածախսով 60 կ.։
Կարելի է վերադիր վճարով։ Վաճառվում է բոլոր գրավաճառանոցներում։
Դիմել՝ Тифлисъ, Елизаветинская, № 114.
Акопу Генджіанъ.
(Հ. Կ.) 490. 8—3

Բացված է բաժանորդագրութիւն
Կարապետ Նազուբեանի
ՀԱՅԵՐԷՆ-ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆԻ
Երկրորդ տպագրութիւն, հիմնովին վերամշակած և կրկնակի ընդարձակված։
Մամուլի տակ է և առաջին պրակը լոյս կը տեսնի այս տարի օգոստոսին, իսկ վերջինը—նոյեմբերին։
Ամբողջ հատորը բաղկացած կը լինի 900—1000 մանրատառ պետիտ) երեսից, հարիւրական տող երկսիւնակ երեսը։
Բաժանորդագինը 3 րուբլի։
(Լոյս տեսնելուց յետոյ գինը կը բարձրանայ)։
Բաժանորդագրութիւնը ընդունվում է Թիֆլիսում հեղինակի մօտ՝ Բոդբեխովսկայա 11 (ժ. 11—4), «Կենտրոնական», «Գուտտենբերգ» և «Գիր» գրավաճառանոցներում, եղբ. Արովեանների մագազինում, Մադաթովսկի փողոց, սեփական տուն, և Ս. Յ. Մատինեանցի մագազինում, Նիկոլաեվսկի կամուրջի վրա։ Նոյն տեղերում ծախվում են Կ. Նազուբեանի «Թեմական վերանորոգութիւն և Մատթէոս Բ. կաթողիկոս», գինը 25 կ.։
Օտարաքաղաքացիք դիմում են հեղինակին հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Присяжному Повѣренному К. А. Ягубову.
Բաժանորդներին առաջին թերթը տրվում է իբրև նմուշ։
(Հ.Կ.) 395. 20—10

Լոյս է տեսել
Լ. Ն. ՏՕԼՍՏՕՅԻ
հետևեալ վէպիկները մի գրքոյկի մէջ.
1. Թանգ արժէ.
2. Խարմա.
3. Այդ դու ես.
4. Մօծեր.
Գինն է 15 կոպէկ
Պահեստը՝ Նշան Թաթիկեանի խանութում, Головинскій пр., д. Ананова, № 20.
(օ. մ.) 531. 3—2

Լոյս տեսաւ
ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԲԺՇԿԱՐԱՆ
նկարներով։ Ցդամարդի և կնոջ ծածուկ հիւանդութիւնները, վարակվելուց ազատ մնալու կանոնները և այլն։ Անհրաժեշտ գիրք բոլոր չափահասների համար, մանաւանդ գաւառներում, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկներ։ Բազմաթիւ խորհուրդներ եւ րէցէպտներ։ Գինն է 50 կոպ.։ Ճանապարհածախսով 65 կոպ.։ Կազմեց մէկիցին. ֆէլդշէր Ա. ԵՍԱՅԵԱՆ։ Ծախվում է Թիֆլիսում «Կենտրոնական» և «Գուտտենբերգ» գրախանութներում և հեղինակի մօտ։ Նաև ծախվում է «Սունւնակ և նրա բժշկութիւնը», նկարներով, խորհուրդներով և րէցէպտներով։ Գինը 20 կոպ., ճանապարհածախս 15 կ.։ Պահանջի մեծութեան պատճառով ապառիկ կամ նալօժով չէ ուղարկվում։ Առաջուց ուղարկել պօստի մարկաներ։ Հասցէն՝ Թիֆլիս, Семеновская № 9. Գումարով պահանջողները վեղջի մասին թող դիմեն առանձին։
(Ե.ու.Կ.) 352. 50—16

Թիֆլիսի Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան
Վարչութիւնը յայտնում է ի գիտութիւն հայ հասարակութեան, որ առաջիկայ սեպտեմբերին Ընկ. կար ու ձևի արհեստանոցի I բաժանմունքում
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԼԻՆԵԼՈՒ։
(22) 540. 2—1

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.